

Джон Бъртрам Филипс

Усещане за истина

Един преводач разказва

Джон Бъртрам Филипс

УСЕЩАНЕ ЗА ИСТИНА

Един преводач разказва

О Д О Л А М
и з д а т е л с т в о
A D U L L A M

Оригинално заглавие:

Ring of Truth, Hodder and Stoughton, 1967

Преводач: Н. Бояджиев

Редактор: Ирена Петрова

ПРЕДГОВОР

Не пиша за специалисти – те се оправят и без мен. Двадесет и пет години пиша за обикновения човек небогослов. За жалост, същият този човек днес остава често с впечатлението, че Новият Завет вече не се смята за исторически достоверна книга.

Какво ме накара да се разгневя, мисля, с основание, на някои от тези „специалисти“? Ето какво: един, ако щете никому ненужен, вече възрастен и пенсиониран свещеник отнема живота си, защото четенето на някои нови богословски книги и гледането на определени програми по телевизията довеждат самотния и болнав пастор до заключението, че всичко, за което се е борил през живота си, се е крепяло на лъжи. Той решава, че тези висококвалифицирани специалисти би трябвало да знаят много повече от него и сигурно са прави. Сигурно в такъв случай Исус Христос все пак не е възкръснал от мъртвите и Новият Завет, от който този свещеник се е ръководил в живота и работата си, вече не може да се разглежда като достоверен исторически разказ.

Ядосах се и си спомних страшните думи на Исус, който по същество казва, че ако някой е „положил спънка пред един от тези скромните“, за него би било по-добре въобще да не се е раждал. Години наред целенасочено съм се стремил да предавам истината на християнската блага вест. Не е моя работа да изкривявам или разводнявам християнската вяра, само и само съвременните студенти да я приемат без възражения. Грижа ме е само за истината, открита във и чрез Исус Христос. Нека съвременният свят се съобразява с Него, а не обратното. Дано никога не вкараме Христос в калъпите на съвременните

стандарти за остроумие. Не съм против това човек да е начетен, а и апостол Павел не е бил против, когато с присъщата си проникателност пише, че „светът, с мъдростта си, не позна Бога“. Съвсем откровено обаче твърдя, че някои интелектуалци (слава Богу, съвсем не всички!), пишат умело и унищожително срещу християнската вяра, без изглежда да познават лично живия Бог. Липсва им онова благоговение, скромност и отговорност, които всеки християнин дължи на своя по-слаб ближен. По всякакъв начин се застраховат да не изглеждат „глупави заради Христос“, без да се замислят, че по този начин разколебават вярата на много хора.

Малцина са се занимавали толкова отблизо и толкова продължително с Новия Завет, колкото аз. Още по-малко на брой са се замисляли колко е трудно да играеш ролята на посредник в предаването на информация. Не го казвам със самохвалство, просто това е факт. Затова счетох, че е крайно време някой, който е прекарал по-голямата част от живота си в изучаване на Новия Завет, от една страна, и на добрия разговорен английски, от друга, да заяви позицията си. И пет пари не давам какво казва „научният каймак“ – важни са ми единствено думите и действията на Бога. Затова изпитах вътрешна необходимост да напиша тази книга и чрез нея да свидетелствам, че Новият Завет е исторически надежден документ, който заслужава да бъде приеман насериозно.

Дж. Б. Филипс

УСЕТ ЗА ИСТИНАТА

В своя наскоро издадена книга¹ Хари Уилямс, духовник и декан на Тринити Колидж в Кеймбридж, пише, че ние, хората, познаваме два вида истина. Първата е т.нар. „външна“ истина, която се свежда до познаването на установени факти от която и да е област на човешката дейност. Тази истина е външна за нас. Другият вид истина, за която говори Уилямс, е „вътрешната“ истина. Това е истината, в която сме вътрешно убедени, било интуитивно, било от опит. Тя се ражда както от страховете, разочарованията и съмненията, които сме преживели, така и от нашата радост, убеждения или твърда увереност. Уилямс дори предлага, макар и колебливо, тази вътрешна осъзнатост да стане обект на теологичен анализ.

Смятам, че един такъв „теологичен подход“ може да даде отговор на няколко съществени въпроса. Например кое е онова нещо в духа на човека, което му позволява да долови истината, дори когато тя е болезнена и разбива досегашните му илюзии? В това се крие една от най-великите тайни на живота. Каква е тази дарена ни от Бог способност да разпознаваме Словото на Бога именно като думи от Бога, а не просто като човешко мнение или доктрина? Разбира се, приемем ли християнското убеждение, че всички хора са Божии деца, или поне имат потенциала да станат такива, донякъде сме получили отговор на въпроса си. Защо детето да не може да разпознае, макар и смътно, гласа на Баща си?

Личният ми опит, тоест личното ми познаване на собствената ми вътрешна истина, ме кара да мисля, че това разпознаване на Божия глас е реална част от човешкия живот. И като чуя (а през последните тридесет

години съм го чувал многократно), че хиляди хора, в различни точки на света, са преживявали същата вътрешна опитност, стигам до убеждението, че става дума за една твърде често пренебрегвана реалност, която действително е част от човешкия живот. Нямам предвид, че Словото може да ни говори непосредствено от страниците на Новия Завет дори без всякакъв контекст – разбира се, и това се случва. Имам предвид, че онова, което Бог има да каже чрез вдъхновените от Него автори, предлага една наистина уникална гледна точка върху живота и смъртта.

СИЛАТА НА СЛОВOTO

По-горе казах, че Словото на Бога понякога говори непосредствено, извън всякакъв контекст, и този факт се потвърждава от архивите на Библейското дружество. Евангелието, или дори отделен стих от него, може да говори на всеки човек, който го чете на своя език за първи път, дори и без посредник. Нерядко последствията от това са съдбовни и хора са променяли изцяло мирогледа си. Бог говори на човека и той преминава през описаното в Новия Завет духовно преобразяване. Не бих могъл да дам конкретни примери, защото става дума за лични неща, но в архивите си пазя доказателства за безброй подобни случаи. Не говоря за хора, израснали с библейски поучения, които, след години на бунтарство и бягство, се изправят пред някаква истина, в която вече са били възпитани на младини. Разбира се, това също се среща, но по-скоро имам предвид мъже и жени от различни народности, които не са чували християнските доктрини като деца и които никога не са чели Новия Завет. Дори в такива случаи, животът им се променя из основи, когато чуят Божия глас в Писанията.

БЯГСТВО ОТ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВОТО

Въпреки това не мисля, че често се случва някакъв си „текст“ да предизвика някого, камо ли да промени вярата му. Ако обаче човек се занимае по-сериозно с не-обикновения сборник от книги, познат като Нов Завет, е възможно, и в действителност дори непрекъснато се случва, да бъде дълбоко предизвикан, провокиран и привлечен – при това по-неустоимо отколкото от всеки друг текст, написан от хора. Хората могат лесно да си спестят евентуалния шок или безпокойство, като просто не го прочетат. Докато човек се ограничава в представите си за Христос – някакъв по-скоро неясен герой с трагичен край в далечното минало – и докато разбиранията ни за християнството се свеждат до това, което наричаме Проповедта на планината (която почти сигурно никой не е чел изцяло в зряла възраст), живата истина няма опасност да ни докосне. Именно това се е случило с мнозина иначе интелигентни хора. Имал съм през годините стотици разговори с хора, често превъзхождащи ме интелектуално, които съвсем очевидно нямаха и представа какво представлява християнството в действителност. Не съм искал да ги поставям в неудобно положение, в никакъв случай – просто учтиво съм се опитвал да разбера какво знаят за Новия Завет. Обикновено съм стигал до заключението, че не знаят практически нищо. Намирам това за покъртително и малко страшно, защото означава, че най-важното Събитие в човешката история бива подминато тихо и културно. И то не след като се проучат доказателствата и се сметнат за неубедителни – такова проучване просто не се прави.

Освен с обикновена небрежност, другият начин, по който хората се застраховат твърде живите думи на Но-

вия Завет да не ги разстроят, е като ги подложат на методичен анализ. Няма спор колко са ни необходими теолози специалисти по Новия Завет, честно казано, дори съм им много задължен, но съществува една сериозна опасност – да подложиш на такава ужасна дисекция разглеждания от теб текст, че накрая да го умъртвиш. Докато свършим с ровенето из източниците, с прономерването и прошнуроването на всички подробности, този изпълнен с живот, увлекателен сборник от текстове е вече само един труп на богословската ни операционна маса.

ОТГОВОРНОСТТА НА СПЕЦИАЛИСТИТЕ

Макар и да познавам лично няколко отлични специалисти по Новия Завет, които подхождат с истинско благоговение към работата си, струва си да отбележим как гледната точка на специалистите може да засегне не-специалистите, при това пагубно. Може би това е неизбежно в съвременното общество, но не ми излизат от главата отрезвителните думи на Христос за съблазняването на малките или пък Павловото напомняне за „по-слабия сред вас“. Ако собствената ни вяра е крепка, следва да сме по-отговорни и делата и думите ни да не „събарят“ вярата на другите. Вярвам, че това особено важи в областта на медиите. Думи, от които биха извлекли полза опитни и калени вярващи, може и да не са подходящи за телевизионно предаване, което вероятно се гледа и от слаби духом, боязливи, самотни хора или пък от хора на смъртно легло. Не защитавам обскурантизма. Тези, които ме познават като енорийски свещеник, ще го потвърдят – винаги съм смятал, че ако християнската вяра може да бъде оборена от аргументите на този или онзи умник, тя всъщност не е много сериозна. Говорителят по

радиото обаче, и особено този по телевизията, са едва ли не в позицията да говорят *ex cathedra* и де факто никой не може да им противоречи. Убеден съм, че никой няма право да изказва в ефир съмненията и хрумванията си и да ги представя на християните като проверени истини.

БЕЗРЕЛИГИОЗНО ХРИСТИЯНСТВО

Обикновените хора са изложени на най-разнообразни богословски идеи в наши дни и съответно за тях става още по-трудно да четат Новия Завет сериозно и съсредоточено, като зрели хора. Постоянно се използват изрази като „безрелигиозно християнство“, сякаш сме надраснали самия Бог. Ако обаче прочетем дори само „Писма и бележки от затвора“ на смятания за автор на въпросния израз християнски мъченик Дитрих Бонхьофер, ще видим, че той е имал нещо съвсем различно предвид. Неговият основателен протест е бил насочен срещу една религия, отделена от реалния живот – че кой истински християнин не би протестираше срещу това, – ала същевременно той е бил дълбоко религиозен човек до самия край. Въпреки всичко обаче изразът се е наложил. Съвременният хуманист, с неговите ирационални предразсъдъци срещу всичко „свръхестествено“, приветства идеята за някакво християнство, оперирано от религиозност. Ясно е обаче, че истинското християнство е вкоренено и в Бога, и в човека. Новият Завет по никакъв начин не подкрепя удивителната самоизмама на съвременния човек, че не му е нужен Бог.

ДЕМИТОЛОГИЗАЦИЯ

Така нареченото „съвременно мислене“ е отчасти продукт и на друг немски теолог – Рудолф Бултман. Неговата фикс идея е, че „истинските случки от живота на Исус се преплитат с толкова много митове, че за да извлечем истинския му смисъл, трябва да се абстрахираме от контекста на първи век“ⁱⁱⁱ. Мисля, че тази идея е почти изцяло погрешна. Какво обаче става, когато тя достигне до обикновените хора? На тях им бива внушено, че според водещи теолози и специалисти по Новия Завет разказите за Исус са просто „митове“. Нека сме наясно, на езика на обикновения човек това означава, че става дума за скалпени истории, които струват колкото басните на Езоп и на които можем да вярваме, колкото вярваме и в Дядо Коледа. Неточно ще е, ако кажем, че Бултман и многобройните му последователи не успяват да съвместят този свой скептицизъм относно историческата достоверност на евангелията с истинско посвещение на вярата. Но подобна позиция изисква острота на ума и ловкост, които ми убягват. В случая говоря единствено за ефекта от Бултмановата „демитологизация“ върху обикновения човек, който няма богословско образование.

ОТ ПЪРВА РЪКА

За безпристрастното ухо Новият Завет не се нуждае нито от моята, нито от чиято и да е защита. Той звучи автентично за всеки, който не е загубил слух за истината. Но тъй като днес в очите на мнозина неговата истинност е била поставена под съмнение от хора, смятани за специалисти, чувствам, че не ми остава друго освен да напиша собствените си впечатления възможно най-чест-

но и вярно. С годините – минаха цели двадесет и пет, откакто започнах да превеждам така наречените „послания“ – укрепна убеждението ми, че, по един много специален начин, Новият Завет е бил вдъхновен. Той не е вълшебен, нито безпогрешен – писали са го хора. Но по някакъв начин, който не се колебае да нарека чудо, в него е събрана безкрайно много изконна и неизменна, вътрешна истина. Според мен това обяснява защо милиони хора са чули Бог да им говори от тези наглед безизкусно написани страници.

НЯКОИ ЛИЧНИ ПОЗИЦИИ

Преди да разкажа какво разбрах, докато превеждах, искам да уточня някои неща. Първо, макар да вярвам, че Новият Завет е бил наистина вдъхновен и действително има и днес, както в миналото, силата да променя човешки съдби, искам съвсем ясно да заявя, че не мога да се съглася с „фундаменталисткото“ убеждение за „дословното вдъхновение“. В света на превода тази теория рано или късно е обречена на неуспех. Познати са ни над хиляда и сто човешки езици и по време на кратката ми работа за Британското и чуждестранно библиейско дружество разбрах за опитите да се преведе Библията, или поне части от нея, на почти всички от тях. Научих за безкрайната находчивост, която се изисква от преводача, ако иска да предаде правдиво същината на текста тогава, когато буквалният превод е невъобразим. Как да кажем на племена, невиждали плавателна река или море, че имаме „котва за душата“? Как да говорим на ескимосите за „Божие агне, което носи греха на света“ или че Христос е „истинската лоза“ и ние, като негови ученици, сме „пръчките“? Примерите са буквално безброй.

Случи ми се обаче при посещенията ми на разни църкви у дома и в Америка да се срещам с едно непримиримо малцинство, което страстно вярва в дословното вдъхновение. Явно е, че те никога не са се замисляли сериозно за милионите хора, за които Христос също е умрял и за които буквалният превод на Новия Завет, ако въобще е възможен, често би бил безсмислен. Всеки разумен и вярващ човек задължително стига до заключението, че вдъхновени са били истините, а не обезателно думите, които са само носител.

Второ, не отричам великите истини в необикновената и пълна с небесна поезия книга, която наричаме Откровението на Йоан, но написаното от мен тук не се отнася до нея. Тя е част от Новия Завет и нямам никакви забележки към онези, които са я включили в свещения канон. Просто държа да кажа, че тя заема специално място и изисква много специален подходⁱⁱⁱ.

Трето, не съм търсил да се самоизтъквам и да се меря с красотата и величието на приетия за официален по времето на крал Джеймс превод от 1611 г. Заех се с тази работа главно заради младите хора, за които се грижех през войната в Лондон. Предполагам, че и аз, като много други свещенослужители, не бях осъзнал дотогава каква бариера представляват красивите, но вече старинни и овехтели думи.

ЗАЛАВЯМ СЕ ЗА РАБОТА

Започнах с посланията, тоест с писмата на Павел. Бях наясно, че повечето хора в паството ми познават донякъде евангелията, но посланията ги обезсърчават и

са им „мъчни“. Заедно с милиони лондончани, ние бяхме християни в опасност¹ и фактът, че новозаветните послания често се обръщат към християни в опасност, допълнително ме мотивира да превода тези текстове на достъпен английски.

През войната не беше лесно да отделиш дори и няколко часа за тази работа. Държах много малко книги при себе си и, както по-възрастните ще потвърдят, беше практически невъзможно човек да си набави нови, а за издания от чужбина пък въобще не можеше да се мисли. Имах обаче невероятен късмет, за което и до днес съм благодарен – изпратих превода си на Посланието до колосяните (препечатка от местно енорийско списание) на вече покойния К. С. Луис. Той ме насърчи извънредно много, като ми писа: „Все едно видях почистена стара снимка“. Помня и ценя това изречение, най-вече защото именно такъв ефект се опитвах да постигна. Малко по-късно Луис ми предложи да превода всичките послания в Новия Завет и именно той ми подсказа чудесното заглавие – „Писма до млади църкви“².

---

¹ Авторът има предвид т.нар. *блиц* – неспирните германски бомбардировки над Великобритания в периода септември 1940 г. – май 1941 г. (бел. прев.)

² Филипс превежда най-напред новозаветните послания, публикувани през 1947 г. с предговор от К. С. Луис, следват евангелията (1952 г.), Деяния на апостолите, които озаглавява „Младата църква в действие“ (1955 г.), и Откровението на Йоан (1957 г.). Целият Нов Завет в превода на Филипс излиза през 1958 г. (бел. прев.).

ИСТИНАТА... НА СВОБОДА

Бях изненадан от първите плодове на своя труд. Хората, за които бях направил превода, започваха да виждат, и то понякога съвсем внезапно, практическото, житейско приложение на тези писма. Отстраняването на архаичния тон сякаш развърза езика на истината и тя им проговори, както никога дотогава не им беше говорила. Не бях подминат и аз самият като преводач. Открих, че (това и друг път съм го казвал) заеме ли се човек със самия Нов Завет, неминуемо бива поразен колко живот крие в себе си този текст. Бях предизвикан, събуден, насърчен, утешен, а и уличен като цяло в повърхностно познаване на Светото Писание. Сякаш вековете се изпариха и пред мен стояха вечните истини, които душата ми знаеше, че макар и неохотно, трябва да приеме. Колкото повече напредвах с превода, толкова повече усещането за духовна истина растеше у мен.

... И УЧУДВАЩО ЖИВА

За да съм честен, тук трябва да призная, че с години гледах на новозаветния гръцки с известна интелектуална надменност. В училище и в Кембридж бях изучавал гръцки в продължение на десет години – заедно с най-добрите гръцки класически творби. Да сляза до нивото на простонародния *койне*³ от първи век ми изглеждаше, както грубо съм се изказвал понякога, като да четеш години наред Шекспир и после да прочетеш рубриката на местния викарий в енорийския вестник. Сега обаче мисля, че не

---

³ *Κοινή* – народна форма на старогръцкия, която възниква в следкласическата античност (300 г. пр. Хр. – 300 г. сл. Хр.) (бел. прев.).

съм бил прав – разбирам, че обличането на Божието Слово в обикновен, делничен език е изцяло в духа на невероятното смирение, което показва Бог при възплъщението си в Човека Исус Христос. А и освен това самият език не е толкова прозаичен, колкото предполагах отначало. Въпреки всичките ми усилия да остана емоционално неутрален, непрекъснато усещах как „материалът“, с който работя, кипи от живот и странно, но сякаш беше „писан“ лично за мен. Казвам „странно“, защото не намирам по-добра дума и наистина беше свръхестествено преживяване, при това не от време на време, а почти непрекъснато – чувството, че тези някак странни като набор книги пулсират от живот. За мен всичко това беше още по-чудно, защото не съм възпитан строго религиозно и, въпреки че като свещеник от Англиканската църква изпитвам огромно уважение към Священото Писание, този съвсем близък, преводачески досег с него в продължение на няколко години ми донесе „вдъхновение“, каквото не съм усещал дори и в най-малка степен при работата си с други текстове.

СТАРОТО ПИСАНИЕ СТАНА НОВО

Открих, че това вдъхновение е силно заразно. С премахването на езиковата бариера писмата сами проговориха и изведнъж се озовахме в света на Павел, Йоан, Петър и Яков, а той е *terra incognita* за много хора. Полузабравените разказчета за Исус от неделното училище, както и насадения в детските ни представи образ на „нежния Исус, кротък и благ“, вече не изглеждаха смислени. Защото реалността на първи век е била жестока и сурова и християните от онова време е трябвало да са истински, напълно убедени в своята вяра хора, напълно посветени на Господ, когото повечето от тях никога не

били виждали. Тяхната борба, тяхната издръжливост и целеустременост, почти безнадеждни, ни изглеждаха в онези дни – през Втората световна война – неимоверно близки. Изглеждаше ни, че вече не ни делят от тях векове, вдъхновените думи добиваха нов и, така да се каже, съвременен смисъл. Възщност ги чувствахме толкова близки, че трябваше постоянно да си припомняме колко различен е бил животът в онези най-първи дни – с опасностите и трудностите при пътуване, несигурните средства за комуникация и липсата на каквито и да било съвременни удобства. А и заплахата, с която онези ранни християнски общности са живели – постоянно надвисналата опасност от преследвания и дори смърт. Вярно е, че непрекъснато ни грозеше смъртна опасност или най-малкото бомбите на Луфтвафе можеха да ни осакатят, но едно е да си в опасност заедно с всички и съвсем друго – да си преследвано малцинство. И все пак моментите на сериозна опасност, през които преминавахме, ни помогнаха да осъзнаем каква радост и величие са се съдържали в съпротивата, оказвана от ранните християни. Спомням си, например, за един особено опасен период, когато бяхме призовани официално да не се събираме заедно на големи групи. Тогава провеждах кратки богослужения по домовете или в бомбоубежищата. Непрекъснато откривах, че по-подходящи за случая текстове от писмата на Павел трудно бих намерил. Една от конкретните истини, която се стараех да прозра по онова време и която призовавах другите да приемат, се съдържаше в следните думи на Павел: „Във всичко това ние сме повече от победители“ (Римляни 8:37). По принцип вярваме, че в крайна сметка всичко ще се нареди (което си е така), но гледната точка на Павел е, че *посред* студа и глада, *посред* опасностите за живота и здравето ни, ние сме повече от победители.

ВЕЛИЧИЕТО НА ПАВЕЛ

Когато започнах превода на някои от по-кратките писма на Павел, отначало ту ми харесваше, ту ме дразнеше скандалната убеденост на вярата му. Едва когато наново осъзнах какво наистина е постигнал и изстрадал този човек, започнах да разбирам, че Бог не му е диктувал, а по-скоро го е вдъхновявал. Понякога прозира противоречието между духа на предишния фарисей Савел (с неговите заядливи коментари за брака и натяквания за вечното подчинение на жените) и Духа на Бога, вдъхновил Павел да напише, че в Христос „няма евреин, нито грък... няма мъжки пол, нито женски...“.

И тогава, и днес Павел си има своите противници. Някои казват, че приличал на човек, който казва „Не искам да се хваля, но...“, след което започва да прави точно това. Ами нека погледнем списъка с „хвалби“. Достатъчно е да прочетем II Коринтяни 11:23-27. Някой от нас да е преживял и една десета от изброените страдания и унижения? И в същото време това е човекът, който не само казва, че във всички тези трудности, ние сме „повече от победители“, но е и сигурен, „че страданията ни в този живот са нищо в сравнение със славата, която ни очаква“ (Римляни 8:18). В случая това не е някакъв кабинетен философ, някой скаран с действителността учен, а човек с почти невероятна енергия и смелост, понесъл действителни опасности и преживял тежки борби заради своята непоколебима вяра.

ПИСМОТО НА ПАВЕЛ ДО КОРИНТ

Писмото, което обаче ме беляза необратимо, е това, което наричаме I Коринтяни. Нека обясня. Бях се подготвил, бях чел някои неща предварително и знаех вече, че град Коринт е бил нарицателно (дори в онези развратни времена!) за всякакъв вид порок и безпътство. Гърците, разбира се, имали израз за това – за тях „да живееш като коринтянин“ означавало да живееш разюздано, без всякакви спирачки, без скрупули или принципи, угаждайки докрай на всичките си желания. Поради географското си положение – лесно достъпен по море и едно от най-важните пристанища по средиземноморския път между Изтока и Запада – Коринт бил космополитен град, спирка за безброй пътници, търговци и безделници. В действителност едва ли е бил кой знае колко по-развратен от всеки друг пристанищен град, но славата му на място без всякакви сексуални задръжки се е дължала и на това, че векове наред Коринт е бил център на култа към богинята на любовта (отначало Афродита, а при римляните – Венера). И, разбира се, където има проституция, там властват и уродливите ѝ спътници – алчност, шантаж, измамничество, клевети, извращения и всичко останало.

Имах горе-долу правилна представа що за място е било това и колко абсурдно трябва да е изглеждало да основеш там християнска църква, докато не стигнах до I Коринтяни 6:11. Павел тъкмо свършва с изброяването на някои от най-отблъскващите грехове, в които може да затъне човек и уверява адресатите на писмото, че такива хора нямат дял в Божието царство, когато изведнъж казва: „И ТАКИВА БЯХА НЯКОИ ОТ ВАС“.

СВИДЕТЕЛСТВО ЗА НЕЩО СВРЪХЧОВЕШКО

Никога не се бях замислял, че тези думи са удивително свидетелство в полза на християнството. Никой не поставя под съмнение, че Павел е автор на писмото, написано може би десетина години преди първото евангелие. И ето че именно на хора, живеещи в това гнездо на идолопоклоничество и разврат, Павел е способен да напише „и такива бяха някои от вас“! Какво, питам и ще продължавам да питам невярващите си приятели, е довело до такава драматична промяна у тези мъже и жени? Личността на Павел ли? И най-бегъл прочит на двете негови оцелели писма до Коринт ще ни убеди, че дори покръстените от него не са му се възхищавали безусловно. Изглежда очевидно, че нещо наистина необичайно се е било случило и е продължавало да се случва с тях. *Нещо* променяло издъно сърцата и умовете на хората – понякога дори на най-безнадеждните. За Павел и другите апостоли имало само едно обяснение: Божият Дух бил завладял сърцата им. Според Павел, силата, която предизвиквала и поддържала у тях този нов и *естествен* живот, била още едно проявление на силата, с която Бог бил възкресил Исус. „Плодовете на Духа“, които Павел изброява в петата глава от писмото си до галатяните, не са следствие от страх, усилия и мъчително себеотрицание. Те са точно това – плодове, т.е. нещо, което израства естествено, щом бъде поканен Духът на живия Бог и Той влезе в сърцето на човека.

В този смисъл имаме две чудеса – трансформацията на човека отвътре и възкресението на човека Исус. Според проповядваната от Павел блага вест и двете са проява на Божията сила сред хората, при това въпреки тях самите. Не смятам да се спирам тук по-дълго на добре

известното, почти поетично описание на християнската любов в тринадесетата глава на I Коринтяни. Не мисля, че някой може да оспори истинността на това описание, но искам само да кажа (за доброто на всички, които понякога мърморят срещу Павел), че това са думи на рядко проникателен човек и също толкова рядко срещан поетически гений. Само по себе си е чудо, че човек като Савел от Тарс, с неговото образование и минало, е могъл така ясно да проумее, че без *любов* всички знания и постижения, всички усилия и всички болезнени саможертви не представляват абсолютно нищо.

РАННОХРИСТИЯНСКИ УБЕЖДЕНИЯ

И така стигнах до петнадесетата глава, която вече смятам, в известен смисъл, за най-важната глава в Новия Завет. Тя е със сигурност най-ранното свидетелство за възкресението на Христос. Не бива да забравяме, че към онзи момент евангелията още не ги е имало и че Павел пише писмото си около двадесет години след разпъването на Исус. Все още са били живи много хора, които са познавали Исус и са го помнели и Павел изброява някои от онези, които били видели Христос жив след публичната му екзекуция. И за пореден път ми се стори поразително как „над петстотин християни“ едновременно видели Исус и според Павел „повечето“ били „още живи“. Доказателствата за възкресението не почиват на нечии екстатични видения на развиделяване, а на действителни „появявания“, последното от които изглежда е било пред самия Павел. Направи ми впечатление деловото, невъзмутимо изброяване на общоизвестни събития. Без старание да убеждава някого или да доказва нещо и със сигурност без художествено

разкрояване. В действителност Павел казва: „Това са историческите факти“.

След това, в дванадесетия стих, Павел не се смущава да покаже вълнението си. При положение, че с възкръсването си Христос е убедил самия него и че силата на евангелието, което Павел проповядва, е същият този възкръснал Христос, който е източник на вярата, поникнала на най-невероятното място – в Коринт, кой би *дръзнал* – пък дори и заради самия спор – да отрича, че Христос действително е възкръснал?

Признавам, че бях смаян не по-малко от Павел как християните могат да не вярват в живота, който следва сегашния очевидно непълен и несъвършен живот. През военните години, когато смъртта можеше да застигне всеки от нас внезапно или почти без предупреждение, беше не ужасно, а съвсем разумно да се говори за онава, което се случва с нас, след като „умрат“ телата ни. Говорил съм със стотици опечалени и вярвам, че тези древни и вдъхновени думи са донесли утеха на мнозина. Научихме се да приемаме, че сме смъртни и вярата ни в Христовите обещания силно укрепна.

След края на войната обаче изглежда голям брой от заявяващите принадлежност към християнската вяра не вярват наистина, че след краткия ни земен живот следва някакъв друг. Наскоро четох, че по телевизия ABC представили проучване на Галъп от 1964 г.⁴ със следните резултати: 12% от практикуващите римокатолици, 14% от практикуващите неангликанци и 15% от практикуващите англиканци не вярват в живота след смъртта. Не мога да

---

⁴ *Ring of Truth* е публикувана за първи път през 1967 г. (бел. прев.)

разбера как, при положение, че вярата във възкресението и във вечния живот на Христос, в който и ние участваме, винаги е била неразделна част от евангелието, немалко от онези, които се смятат за християни, не приемат тъкмо най-ценното обещание на християнството.

ВЕЧНОСТТА НЕ Е БЕЗКРАЙНО ВРЕМЕ

В случая вероятно става дума за известна липса на възбуждане. Ако говорим неопределено за „вечността“, някои мислят, че става дума за милиони години по милиони години и така до безкрайност. Тези хора изглежда не успяват да схванат, че излезем ли веднъж от времево-пространствената рамка, в която сме ограничени, докато сме живи, нито „времето“, нито „пространството“ имат някакво значение. Възможно е да има всякакви „измерения“, за които в момента не подозираме и които езикът ни не може да опише.

Аз обаче смятам, че самият Павел засяга именно това в стих 35 от същата, петнадесета глава. И тогава, както и днес, някои хора изглежда са мислели, че това временно, тленно тяло по чуден начин ще бъде съживено и че това именно се разбира под „възкресение“. Това, разбира се, не е така. Павел всякак се старае да обясни, че дори и на тази планета, „тялото“, което съдържа живота, е пригодно към условията, в които живее – риби, птици и животни са всичките различни, а „небесните тела“ са далече над всичко земно и са приказно несравними, там на небосвода.

Бог ще ни даде „духовно“ тяло, пригодно към новата среда, в която ще живеем като Божии синове. В това

можем да бъдем сигурни, възкресението на Христос е гаранцията за това. Също толкова сигурни можем да бъдем, че „тленното не наследява нетленност“ (стих 50) и действително кой би поискал на това старо, уморено, болно, а понякога и осакатено тяло да му бъде по някакъв начин вдъхнат нов живот? Знаем отлично, че човешката плът в крайна сметка се разпада, много бързо при пожар или по-бавно при разлагането си в земята, независимо какво ни уверяват погребалните агенти в Америка.

Защо тогава Павел отделя толкова място на *тялото*? Защото застава зад вратата на християните, че и хората ще възкръснат по примера на Христос. Древните гърци, а после и римляните, са били убедени, че след смъртта окаяната, безплътна душа се лута в *царството на Хадес* – място на мъждиви сенки, мрак и тъга, където починалите потъват в забрава. Представата на евреите за *шеол* не е била много по-различна. Скръб, безмълвие и безнадеждност сякаш обвиват живота след смъртта. Жителите на Коринт вероятно са били слушали и за *хадес*, и за *шеол*. Навярно са знаели и за представата на гръцките философи за безсмъртието на човешката душа.

СМЪРТТА Е ПОБЕДЕНА

За тогавашните хора обаче смъртта е била окончателно нещастие. Може би някои от онези коринтяни не са могли да приемат ужасяващата за тях тъмнина на *хадес* и *шеол* и може би безсмъртието на душата им е изглеждало като философска спекулация. Възможно е за тях най-лесният начин да посрещнат смъртта да е бил да вярват в пълното ни унищожение при настъпването ѝ.

Павел е бил твърдо решен да поправи тази негативна нагласа. Той непрекъснато настоява, че дилемата на човешкия род намира своето решение в Христовото възкресение. Христос става човек, Христос умира за хората и Христос възкръсва, за да ни открие неопишуемо с човешки думи великолепие. Павел е знаел, че последният враг на човека – смъртта – е вече победен и можем да се надяваме не на призрак на полуживот, а на живот по-пълноценен и по-славен, отколкото можем да си представим. Стига нелепости, настоява той, за това какво *тяло* сме щели да получим, когато смъртните ни тела угаснат. Този въпрос можем спокойно да го поверим на Бога, който победи смъртта чрез възкресението на Христос.

НОВОЗАВЕТНА УБЕДЕНОСТ

На мен, преводача, тази петнадесета глава ми изглеждаше жива и изпълнена не със скромна надежда, а с вдъхновена убеденост. Изведнъж си дадох сметка, че *никой преди това не е писал подобни думи*. С напредването на превода у мен растеше убеждението в истинността на възкресението. Нещо действително, нещо „на живот и смърт“ се бе случило в историята на простосмъртните и аз четях думите на самите хора, видели Христос след неговото възкресение и станали свидетели на това как мъже и жени биват преобразени от неговата животворна сила. Въпреки че познавах преди това донякъде „утехата на Писанията“ и никога не съм ги смятал за измислица, явно съм приемал просто безстрастно реалността, която те описват – и то защото за мен те винаги са носели етикета „Писание“. Сега обаче ми се налагаше да се запозная съвсем отблизо с това Писание и тази близост ме беязна – при това завинаги. От една страна, започнах да

осъзнавам, че тези писма са били писани в продължение на дълги години, но в тях няма и най-малка следа вярата на Павел да е намалявала, а от друга, че тези писма въобще не биха могли да бъдат написани, ако Исус Христос, разпъването на кръста и възкресението не се бяха случили в действителност.

Колкото повече мислех над това, толкова по-немислима изглеждаше идеята, че този нов живот, пълен със смелост и радост, би могъл да се появи вследствие някаква скалъпена история или от нечия фантазия. Напротив, единствено някакво изумително Събитие би могло да предизвика това изобилие от сила и категорична убеденост.

Бях и все още съм впечатлен от факта, че новозаветните послания-писма са били писани и изпращани не от някакво отшелническо свято място, а от затвора или от невзрачни, вероятно християнски, домове. Нещо повече, били са писани до хора, призвани да живеят по християнски в един изцяло езически свят. Моралните стандарти във всяко отношение са били ниски и не е имало нищо, което дори да се доближава до християнизирано обществено мнение. Не е имало неделен етос, църковни сгради и повечето хора са почивали много малко. Робството е било, разбира се, повсеместно, и навред се е ширела крайна бедност, болести и страдания, за които хората не са имали лек. Масовите гонения все още предстояли, но преследванията на християни вече били започнали. Човек можел да загуби не само приятелите си, но и прехраната си в град като Ефес, ако се разчуело, че не вярва в богинята Диана. Лесно можело да предизвикаш неодобрение, ако се отречеш от местните богове и да те сметнат за пълен особняк, ако спреш гуляите с предиш-

ните си другари по чашка. Освен това било много лесно да се повдигне обвинение срещу човек, който поставя Исус Христос над императора на Римската империя.

НЕПОКОЛЕБИМА ВЯРА

В една такава разнородна езическа среда християнската вяра започва да расте и да се разпространява. И да не бях убеден християнин, не виждам как бих обяснил това необикновено явление. Ако разполагаме с информация само за няколко емоционално наситени събрания без траен отпечатък, бихме могли да причислим цялото това християнско движение към многото мимолетни пориви на суеверие, смущавали понякога езическия свят. Това, с което разполагаме обаче, е съвсем различно – надеждни и неоспорими доказателства за една силна и разрастваща се вяра, които можем да представим на всеки взискателен историк. Нека за момент само се отнесем скептично към евангелските разкази като към разкрасени истории за отдавна починал герой. (Аз самият не мисля така за четирите евангелия и се надявам да го докажа). Дори и без свидетелствата на евангелията, чиито автори по традиция приемаме, че са Матей, Марк, Лука и Йоан, разполагаме с възможно най-добри доказателства за ранните години на християнството в писмата на Павел, Яков, Петър и Йоан. Именно *писмата* имат уникална стойност – чрез тях историците се стараят да възстановят какво действително се е случило през даден период. Вестниците, а преди тях прокламациите и памфлетите, положително имат своята стойност, но при тях съществува възможност за преиначаване по един или друг начин. Ако обаче историкът се добере до купчина писма, той разполага с безценно свидетелство за опис-

вания от него период, тъй като писмата, в общия случай, не се пишат с някакви прикрити идеологически подбуди, нито пък за идните поколения. Те отразяват вярно времето, в което са написани.

Така е и с новозаветните послания. Истински се съмнявам някой от техните автори да си е представял, че пише „Свето Писание“. Все пак повечето пъти те са писани по определен повод – конкретна ситуация или дори поведението на отделен човек или на група хора са ставали причина да се появи някое послание. Но всички те взети заедно, с различните им гледни точки, свидетелстват за изграждането на нова общност от мъже и жени, не по гръцки, римско-еврейски или езически модел. Всичко се крепи на един-единствен факт (който никой новозаветен автор не оспорва) – че Исус Христос е бил Бог и човек. За тях Той е вече „Господ“ и всеки начин на мислене и действие трябва да се съизмерва не само с неговия пример и учение, но и с водителството на действащия в тях жив Дух на Бога.

УБЕДИТЕЛНА СЕРИЯ ОТ СВИДЕТЕЛСТВА

Близкото ми и продължително занимание с новозаветните послания (по една цяла сутрин седмично – имах и толкова много друга работа!) ми помогна да забележа едно невероятно единоподушие. Казвам „невероятно“, защото на пръв поглед Павел, Яков, Йоан и Петър са на вселени един от друг като темперамент и представят християнската блага вест по крайно различен начин. Но тази разлика е само повърхностна – много бързо става ясно, че всички те говорят за едно и също нещо и освен това, че думите им се допълват, а не си противоречат.

Чувал съм сериозни християни да твърдят днес, че не е важно дали евангелието е исторически достоверно – от значение бил само Духът на Христос в днешния контекст. Аз обаче твърдя, че историческата достоверност на евангелието действително има значение и не виждам защо ние, които живеем близо две хиляди години по-късно, трябва да се съмняваме в едно Събитие, чиито безброй очевидци са били още живи, когато е била написана по-голямата част от Новия Завет. Това не са били „хитро измислени басни“, а действително „нахлуване“ на Бог в човешката история, което слага началото на една млада църква – толкова жизнена и несломима, че езическият свят не успява да я потъпче и унищожи.

НЯКОИ ПОВТОРНИ ОТКРИТИЯ

Светът от времето на Новия Завет ставаше все по-реален за мен и проглеждах за някои страни на вярата, които някога са били ясни и очевидни, но които съвременното ни християнство постепенно беше притъпило и замъглило. На първо място е това, което Павел нарича „тайната“, която е била скрита за векове и поколения, докато не бива открита с Новия Завет (Колосяни 1:26). Става дума просто за това, че Христос заживява в личността на вярващия и ни носи „надеждата“ за едно славно бъдеще. Никоя друга религия не се осмелява да каже такова нещо за обекта на богоговение. Бог винаги е бил нещо *извън* хората – сила, на която да се кланят. Най-сетне чудото, за което никога не бихме се осмелили да мечтаем, се сбъдва в Христос. Бог не просто става човек и заживява човешки живот; Той не просто примирява човека със Себе Си чрез едноличен акт; не просто показва силата Си в онази незабравима победа над смъртта,

но и превръща в свое *обитание* всички, които отворят личността си за Бога. Животът не се състои в придържане към външни за нас правила, а е въпрос на вътрешно преобразуване.

БОГ В НАС

Тази истина, повтаряща се на страниците на Новия Завет, ни изглежда твърде хубава, за да ѝ повярваме. Трудим се, борим се и се молим, сякаш да си християнин е някакво *постигжение*. Теоретично сме съгласни с идеята за „обитаващия в нас Христос“, но повечето от нас най-често живеят, сякаш я отхвърлят. Загубили сме просветлението, че Христос е в нас, едновременно благоразположен и деен. Ето защо ни липсва радост, увереност и онази непринуденост, която принадлежи по право на божии деца. Това, естествено, не разчиства от пътя ни всички пречки и проблеми – нито Исус, нито Павел са водили такъв безпроблемен живот. Но разликата е огромна, когато повярваме, че Бог – цялата невъобразима сила, любов и мъдрост, която стои зад всичко – не просто е на наша страна, но всъщност действа в нашите сърца и умове.

Естествено ние вярваме в това отчасти, а в Англиканската църква се стараем истински да го вярваме в моменти като конфирмацията⁵, когато Светият Дух слиза над човека, преклонил глава под ръката на епископа. Но уви, изглежда малцина запазват вярата си в този свръхчовешки акт дори и за няколко месеца! Не обвинявам никого, защото съм също и свещеник и знам колко трудно е да

---

⁵ *Конфирмация* – обряд на съзнателно изповядване на вярата в ранна юношеска възраст в някои християнски деноминации (бел. прев.)

предадеш някому истина, която е едновременно толкова проста и толкова дълбока.

Но колко далеч от духа на Новия Завет е блудкавият текст на химна, в който се пее „благ гост дойде нежно да ни промени“ и „шепне сладко, меко, раздумва ни да не грешим и всеки страх приспива...“! Няма човек, който да се е докоснал до живия Бог и да не знае, че Господ никога няма учтиво да цъка с език пред грешките ни и да полага утешителна ръка върху тревожните ни главици. Богът, който заживява в нас, ако Му отворим вратата, не винаги е задължително благ, той може да е вятър и огън, и куп други неща. Той може да ни даде сила, но може също да ни покаже слабостта ни! Той ще ни „придаде вяра“, но често пъти не както ние искаме или се надяваме. Той ще ни разкрива, доколкото можем да ги понесем, все повече истини, но също ще разбие илюзиите ни без угризения, особено онези, които храним спрямо себе си. Ще ни даде мигове на дълбока проникателност, но също така ще допусне да изстрадаме и ужасяващ мрак. Взаимоотношенията Му с нас не се подчиняват на правилата на религиозна ролева игра, Той е напълно сериозен в намерението си да „приведе много синове в слава“. Той действително vyplъщава в себе си самата доброта и светлина, но и най-хладнокръвно би отстранил злото, което сме оставили да расте в сърцата ни, както хирургът – някое злокачествено образуване. Древните евреи едва ли са преувеличили, когато са ни завещали, че „нашият Бог е огън пояждащ“.

ВЪОБРАЖАЕМИЯТ СРЕЩУ ИСТИНСКИЯ БОГ

Подозирам, че в гордостта си бихме предпочели Бог да не живее във, а извън нас; да предявява безспирно неизпълними изисквания, докато Той самият не съумява да спази и най-простото задължение на Бог – ако водим праведен живот, да сме (по право) защитени от всички удари на съдбата, които се стоварват върху другите хора. От тук до атеизма е само една крачка. След като *очевидно* Бог се е провалил и ние *очевидно* сме го надраснали, то какво остава освен отново да разчитаме на себе си?

Да, ние трябва да разчитаме на себе си – но така няма да заобиколим Бога, защото ако оставим вратата дори само полуоткрехната, Той ще влезе да живее *вътре в нас* и ще подреди там всичко! Някаква малка част от нас иска това, но друга – детинска и далеч по-голяма – го отхвърля и отказва да порасне. Бихме предпочели да се жалваме от един въображаем Бог, отколкото да си имаме вземане-даване с истинския, жив Бог. Все пак, нали ако Го допуснем в живота си, може да Му хрумнат какви ли не неща!

Да, истина е, че Той може да пожелае всичко, но да се страхуваме е едновременно погрешно и глупаво. Първо, не можем да устоим дълго на неумолимата Божия любов и после – Този, който ни прилича на враг, е не само наш приятел, но и говори свършено езика на съкровено то ни Аз. „Ние не трябва“, казва фон Хюгел, „да разглеждаме Светия Дух и човешкия дух, Бог и душата, поотделно. Божият Дух работи най-интимно с нашия дух“^{civ}. Във всеки случай, дори и да се случи Бог да ни нарани, Той никога няма да ни навреди, тъй като природата му е Любов най-възвишена.

ЖИВИЯТ БОГ – МОЩЕН И СЪВРЕМЕНЕН

Струваше ми се, а и сега ми се струва, че в Новия Завет виждаме мъже и жени, в живота на които Духът на живия Бог буквално е нахлул. С това те не стават мигновено свършени (това е ясно на нас, но преди всичко на тях самите), а биват *действително* преобразени и осъзнават новите си взаимоотношения с Бога и с хората. Не мога да допусна, че този чудесен нов елемент в човешкия живот – държа да подчертая, че става дума за нещо *ново* – е бил обречен да залийне и изчезне с годините. Част от вечната блага вест със сигурност е новината, че Бог обитава и работи у човека, независимо в кой век живее той. Част от невероятното заслепление на модерните времена е неспособността ни да осъзнаем това като възможно най-добрата новина! Бог днес е под карантина – повечето хора въобще не усещат необходимост да чуят някаква блага вест и дори християните, в известна степен, пропускат да отбележат чудото на Божествения „лов на човеци“.

Струва ми се, че голямата притегателна сила на Новия Завет се крие в усещането, че Бог е действителен – както сам по себе си, ако мога така да се изразя, така и на дело – в живота на хората. Обзема ни копнеж да се постоплим на огъня, който гори на страниците му. В прилив на смелост ни се приискава да се освободим от модерните калъпи, които сковават мисленето ни и се отразяват пагубно на способността ни да вярваме. Най-малкото, доколкото ни дава сърце да бъдем честни и безпристрастни, сме длъжни да признаем, че държим в ръцете си автентичен и непретенциозен писмен документ, който описва на почти разговорен език това, което ни се струва най-невероятно чудо – преобразяването на

човешкия характер чрез проникналата в него любов на Бога. Ето го главния и най-ужасен недъг на съвременния начин на мислене – ние не вярваме сериозно, че Бог е готов да проникне в дълбините на човешкия характер и да предизвика оттам спасителна и коренна промяна у нас. Това неверие ни е ограбило безпощадно.

БЛИЗКО И ОСЕЗАЕМО ЗЛО

Втората разлика между новозаветния и съвременния начин на мислене е, че днес хората и за миг не възприемат силите на злото, били те извън човека или вътре в него, като действително съществуващи. Наместо това драговошно се признаваме за особняци или онеправдани, или лишени от нещо и лесно се съгласяваме с обясненията на лекари и психолози за простъпките и греховете ни, но рядко се съгласяваме, че злото съществува по принцип. За хора като Павел, Йоан, Петър и Яков обаче доброто и злото са съществували така, както светлината и тъмнината. Животът на християните е представлявал упорита и тежка битка и, за да победят в нея, им е било нужно „цялото Божие всеоръжие“. Тяхната борба е била духовна борба срещу невидимите сили на злото.

Ако днес говорим или проповядваме, че злото съществува обективно, ни обвиняват в „дуализъм“ – термин, с който се означава, че на света има де факто две божества: Бог, олицетворение на доброто и дявол, олицетворение на злото. Ако опонентите ни обвиняват, че според нас дяволът или силите на злото са вечни, то те грешат, защото ние не вярваме в това. Преминем ли от този свят в света, който Христос е приготвил, *за нас* Сатана престава да съществува. Но дотогава способността на злото да ни се

противопоставя, обърква, опорочава, съблазнява и всява съмнения – всичият нечестив инструментариум, пред който е изправен християнинът – е реалност, срещу която трябва да се борим и да победим.

Ако някому е трудно да разбере как нещо реално в този живот престава да бъде такова в някаква друга форма на съществуване, не е нужно да търси по-сложен пример от собствените ни тела. В момента те са си съвсем истински и трябва да ги храним, обличаме, мием и въобще да се грижим за тях. Само някой луд може да помисли, че телата ни не са реални и дори на най-строгия аскет се налага да яде и да пие, освен ако не е решил да се самоубие. Телата ни са реални, но само до време. Вече казахме, че рано или късно те са обречени на физическо разлагане. В един друг свят те престават да съществуват. Така е и със силите на злото. Те са „временни“ в смисъл, че могат да ни въздействат само в този живот, но да подценяваме тяхната реалност в настоящето може да се окаже наистина опасно.

За странящия от обвързване агностик всичко това са глупости, но за онзи, който съвестно се е посветил на Христос, това е самата истина. Досега не съм срещал християнин, който да не е бил изкушаван, понякога жестоко и продължително, но не мисля, че съм срещал агностик, който има някаква представа какво имаме предвид, когато казваме, че се борим с духовни „сили на нечестивото“. Новозаветният мироглед ми се струва по-смислен и от най-добрия хуманизъм и описва неща, които много повече се доближават до моя собствен опит и до този на християните, които познавам. Борба действително се води, понякога доста безмилостна и тежка, и тя не е просто борба срещу „отсъствието на добро“, „невежеството“,

или „неморалното подсъзнание“. Може би тя е и това, но усещането за едно съвсем осезаемо зло, с което християнинът е в конфликт, е чувство също толкова истинско и обективно, колкото всичко друго, което той преживява.

ИЗКУШЕНИЕТО СЪЩЕСТВУВА

Очевидно Исус говори за „Сатана“, „дявола“, „княза на този свят“ и „лукавия“. Павел пък пише за „Сатана“, „бога на този свят“, „дявола“ и, в прочутата шеста глава на писмото си до ефесяните, говори за борбата на християнина „срещу началствата, срещу властите, срещу световните владетели на мрака на този свят, срещу духовете на злото в небесните места“. Петър предупреждава читателите си срещу противника им, „дявола, който като ревящ лъв обикаля, търсейки кого да погълне“. Яков съветва: „противете се на дявола и той ще бяга от вас“. Йоан няколко пъти споменава „дявола“, „чадата на дявола“ и „делата на дявола“ и, говорейки за борбата на християните, напомня на читателите си, че „по-голям е Този, който е във вас от този, който е в света“.

Не става дума за недодяланите изображения от средновековието и не е нужно в съзнанието ни веднага да изплуват образите на безброй дяволи. Също толкова нереалистично е обаче да приемем, че не съществува противник, който сее у хората съмнения и страхове, изкушава ги и опорочава и най-искрените им усилия. Исус нарича тази зла сила Сатана – вероятно защото това е било общоприетото название по онова време и по този начин слушателите му са разбирали за какво говори. Но както никога не коментира дали съществува Бог, така Той приема за установен факт и съществуването на тази

зла сила, която неуморно търси да руши и развъртава. Струва си да отбележим, че когато веднъж, осенен от Божие вдъхновение, Петър ясно вижда кой е Исус в действителност, Исус му казва да се радва за полученото прозрение, но почти веднага след това го смъмря строго и го нарича „Сатана“, понеже предлага решение, което противоречи на Божия план (Матей 16:23). И тук ще цитирам една неотдавнашна книга: „Всеки, който някога се е опитал да се помоли мълчаливо в сърцето си, знае какво имам предвид под дяволско смущение. Силите на злото противостоят на Божията воля. И колкото повече човек действа в съгласие с Божията воля, толкова по-очевидно, по-силно и по-трудно преодолимо става това противодействие. Единствено когато се движим горедолу в една и съща посока с дявола, не усещаме никаква съпротива“^v. Тези думи напълно съвпадат със собствения ми житейски опит и с опита на християните, с които си пиша или които са ми приятели. Битката, която така реалистично описва Новият Завет, е все още в разгара си и всеки християнин се оказва въввлечен в нея. Ето още една причина тези древни писания да звучат толкова истинно в съвременните ни уши.

ТОЗИ И БЪДНИЯТ СВЯТ

Третото важно нещо, върху което се набляга навсякъде в Новия Завет, е убеждението, че земният живот не е нищо повече от временно пътешествие. Раят, въпреки че не достигат земни думи, за да бъде описан, неизменно присъства в съзнанието на онези вдъхновени автори. Думите на Павел, които вече цитирах, описват сбито общото им убеждение, „че страданията ни в този живот са нищо в сравнение със славата, която ни очаква“.

За мнозина днес това звучи почти непоносимо наивно, както впрочем всякаква идея за възнаграждение или наказание в отвъден живот. Учат ни, че трябва да правим добро в името на доброто. Също така не трябвало да нараняваме другите, защото това е лошо. По тези или други причини трябвало да си избием от главата всякаква идея за живот след смъртта – това било чисто самозалъгване и принадлежало към романтичното детство на религиите.

Смятам, че като отхвърляме всичко, което се отнася до духовната реалност (животът ни е само нейно мимо-летно проявление във времето и пространството), ние не усещаме колко ощетяваме самите себе си. Вместо Божии синове с неограничени възможности след края на сегашния ни изпитателен срок, ние сме едни благоприлични хуманисти с щипка християнско благочестие. Загубили сме цяло едно измерение, което Новият Завет или енергично защитава, или по подразбиране приема за истинско и вечно. По този начин автоматично повечето от истините му се превръщат за нас в безсмислица или в най-добрия случай – в митове и басни.

ДА НЕ ПОДЦЕНЯВАМЕ ПАВЕЛ

Вярвам, че най-добрият лек срещу това особено състояние на ума е внимателно да се проучат (може би на ново) писмата и постъпките на човек като Павел. Самият аз, докато изучавах писмата му, открих, че той е бил много по-проницателен, отколкото съм си мислил и въображението му – удивително за човек с такива стабилни морални устои и физическа смелост. Бих добавил, че ние – съвременните хора – сме склонни да подценяваме

интелигентността на хора като Павел. Нали той никога не е виждал велосипед, пишеща машина или телевизор и ние, може би несъзнателно, гледаме на него отвисоко като на живял в някакво мрачно невежество. Забравяме обаче, че той е бил съвременник на историческите събития, описани в Новия Завет и е имал не една възможност да провери тяхната истинност чрез безброй очевидци. Забравяме също, че той е познавал философските позиции на гърците не като заглавия от учебник, а като действителна част от миросгледа на живи хора. Когато пише до колосяните и ги предупреждава срещу „философията и празната измама на някои“, това не е проява на мракобесие. Той знае от лични наблюдения и познанства, че философията, колкото и привлекателна интелектуално, е безплодна и безсилна да промени човешкия нрав.

БОГ НЕ Е СВРЪХЧОВЕК!

Четвъртата забележителна особеност на новозаветната мисъл е съчетанието между усещането за необятните Божия мъдрост и мощ и увереността в безграничната му любов към всеки отделен човек. Тоест онова, което изглежда особено трудно за съвременните мислители, Павел и останалите са разглеждали по съвсем различен начин. За тях не е било нелепо Божието познание да надхвърля границите на нашия свят и любовта му да се измерва в мащабите на цели народи и същевременно Той да е загрижен лично за отделния човек. Излишно усложняваме всичко, понеже като не внимаваме, упорито разглеждаме Бог като някакъв човек на *n*-та степен. Много добре знаем, че когато става дума за човешка власт, колкото и либерална и доброжелателна да е тя, човек е орисан да е просто статистическа бройка. Избраната власт

се занимава с благосъстоянието на обществото като цяло и е невъзможно да се грижи поотделно и лично за всеки човек. Прочее, ако не се замислим сериозно какво точно разбираме под „Бог“, ние постоянно ще проектираме поведението на властта върху нашия Създател. Освен това, сега, когато знаем вече толкова много за строежа на видимата вселена от гледна точка на размери, скорост, сили или сложност, ние твърде бързо приемаме, че отделният индивид не би могъл да е от значение за гигантския ум, който стои зад всичко това. По-зле – надхвърля ли нещо въображението ни, ние го смятаме за невъзможно. Новият Завет обаче, а за да бъдем честни и Стариият, настоява, че Бог не е човек. Невъзможното за човека е напълно възможно за Бога.

Не съм богослов, а и не мисля, че повечето от читателите ми са такива, освен това думите лесно могат да ни подвежат, когато говорим за Бога. Със сигурност обаче християнската блага вест е велика главно заради заявената неотслабваща и решителна Божия любов към цялото му творение; заради огласеното възплъщение на Бога, едновременно, за да ни покаже как трябва да живеем и за да хвърли мост между злото човешко и съвършенството Божие. Без да забравяме и победата над последния ни и най-жесток враг – смъртта. Евангелието също заявява, че невидимият Дух на Бога действа във и чрез човешките същества, винаги и навсякъде, където му позволим да преобразува и да води.

БОЖИЯТА ЛЮБОВ Е ВСЕОБХВАТНА

Може да ни се стори трудно да помирим в съзнанието си тези на пръв поглед непримирими представи, но такъв действително е бил начинът, по който новозаветните автори са разбирали Бога, хората и живота. Павел например, с еврейското си възпитание и образованието си на фарисей, сигурно е имал възвишено виждане за единствения истински Бог, но след покаянието си разбира, че Богът, чиято мъдрост е неизследима, е също негов баща, и че той самият може да общува лично и свободно с Исус Христос като със „Сина на Бога, който ме възлюби и предаде Себе Си за мен“. Моят опит в общуването ме е научил, че сред посветените християни това разбиране за „всеобхватността“ на Бога – като необятно мъдър и силен Създател и едновременно с това като истински грижовен Баща за всеки отделен човек – е съвсем обичайно. Агностиците или набедените атеисти са тези, които скалпват и размахват някакви логически пречки. Всеки разумен човек ще се съгласи, че Бог ще остане завинаги необятен, неразгадаем и скрит и нищо не е потблъскващо и безочливо от фамилиарното перчене, че видиш ли, вече сме достатъчно пораснали, за да си говорим „на ти“ със Създателя. И все пак, не по-малко вярно е, че човек може в истинския смисъл на думата да „познава“ Бога чрез Христос и самият Христос може действително да заживее в човека. Срещал съм това разбиране и знание за Бога у всякакви християни, мъже и жени от различни националности, както и у хора в най-различно социално положение. Познавам изключително даровити учени, както и най-изтъкнати писатели или хора на изкуството, които се отнасят към Бог с най-голямо благоговение и в същото време го познават чрез Христос почти като свой личен приятел. Познавам и хора с доста по-

скромнен начин на мислене, които най-вероятно не биха изкарвали какъвто и да е сериозен изпит, но които имат здрава и непоколебима вяра в Бог като в техен Баща и също смятат Христос за действителна личност. Вярно е, че неособено интелигентните хора понякога са наивни в приказките си за Бога, но никога не съм виждал истински християнин, който да не изпитва дълбоко чувство на благоговение и възхищение. Просто няма как да забравя това, което съм виждал лично или са ми разказвали. Лакмусовият тест за духовния ни опит е самият живот и именно в него, понякога в най-ужасяващи, опасни и мъчителни ситуации, съм откривал също крепка и гореща вяра. С две думи, виждал съм как описаната в Новия Завет среща с Бога се състои отново и отново и в нашето съвремие.

ГЛУПАВО Е ДА ПРИЕМАМЕ БУКВАЛНО ПРЕНОСНАТА РЕЧ

Сред някои специалисти по Новия Завет е разпространено виждането, че хора като Павел са мислели примитивно: техният свят бил на три етажа – „раят“ най-отгоре, „адът“ най-отдолу и „земята“ помежду тях. Сериозно се съмнявам в това. При задълбочения прочит, който изисква преводът, добих сериозното усещане, че Павел далеч не се опитва да вкара разбирането за Бога в някакъв идеен калъп, а по-скоро се мъчи с човешки думи да изрази донякъде изумителните неща, за които усеща, че са отвъд сетивата ни. За него видимите неща са временни, а невидимите – вечни. Трудно ми е да проявявам търпение, докато слушам съвременни коментатори да разправят, че когато Павел говори за възнесения се „нависоко“ Христос или призовава колосяните да тър-

сят „онова, което е горе, където Христос седи отдясно на Бога“, той има предвид някаква конкретна топография на известно разстояние над повърхността на земята. Това е обезпокоително недомислие. Мисля, че мога да разбера руския космонавт, който заяви след завръщането си от орбита как вече знаел, че няма Бог, тъй като не го бил видял никъде в космоса. Така говори за религията дошлият от село. Но има и множество съвременни писатели, които не спират да се подиграват с идеята, че Бог е *горе* или *над* нас. Те бъркат пространственото положение с мисловна метафора, която със сигурност споделят почти всички мислещи човешки същества. Защо говорим за „високи“ идеали или за „висока“ цел? Защо говорим за „вдигане“ на заплатата? Защо продажбите „растат“? Защо децата преминават в „по-горен“ клас? Защо казваме, че някой си важен човек заседавал в „горната“ камара? Примери много. Това е общоприет и съвсем разбираем символен изказ и, разбира се, противоположното е не по-малко вярно. Например, на разговорен език човек ни „пада“ в очите, някои фирми „вървят бързо надолу“, някои хора са „ниско“ интелигентни и бездомниците са понякога „пропаднали“ хора и т.н.

Изучавайки Павловите писма, се убедих, че той ползва изразите за височина и дълбочина като удобни символи, а не с идеята за местоположение. Когато например пише, че „Бог възкреси Христос от мъртвите и Го сложи да седне от дясната си страна, на небесата, далеч над всяко началство и власт, сила и господство и над всяко име, не само в този свят, но и в бъдещия“, дали някой сериозно си представя, че Павел или християните в Ефес, на които пише, са мислели за тази възвисеност като за пространствено разположение? Освен това, отново в писмото си до ефесяните, Павел заявява, че истинската

битка на християните е срещу духовни сили, а не срещу физически врагове и споменава някакви високопоставени „духовни сили на нечестието“. Едва ли някой мисли сериозно, че в случая Павел приписва демонично поведение на римския императорски двор. Разбира се, че не! Според Павел съществува една небесна реалност, която в момента можем да усещаме, но която не виждаме, и една земна реалност, достъпна за сетивата ни, но която в края на краищата е обречена да изчезне заедно с цялото творение. Приказките за „светлия лазур“ са част от красивата викторианска набожност, но не и от Новия Завет.

БЕЗ МЕТАФОРИ НЕ МОЖЕ

Смятам, че тук е мястото да изразя убеждението си в това колко несправедливо е християнството да става мишена на критики поради това, че използва (и няма как да не използва) метафори. Ние всички ги използваме ежедневно и с това не ставаме по-неясни. Никой не обвинява счетоводителя, че говори за „баланс“, икономиста – за „замразени“ активи, електронния инженер – за магнитно „поле“, ръководителя на полети – за „върхов“ час или електроинженера – за защита срещу токов „удар“. Нито една от тези думи не е употребена буквално, но те предават бързо и доста точно някаква идея, която лесно може да бъде разбрана. Не мога да разбера защо ние, които приемаме стотици подобни употреби в ежедневната устна и писмена реч, трябва да приемаме изрази като „седнал отдясно на Отца“ или като буквална истина, или като пълна лъжа.

Но точно както зад всяка от сбитите метафори, които посочих по-горе, се крие действителна ситуация, така и

зад всеки от християнските изрази стои някаква реалност. Използването на метафори понякога не означава, че конкретните събития са недоказуеми или са „митове“. За мен дори е странно, че толкова малко новозаветни изрази се нуждаят от разяснение. Съществуват и очевидни изключения: посланието към евреите е било специално писано за носители на еврейската култура и естествено съдържа много идеи и изрази, които са странни за не-евреина. Но като цяло специалните изрази са малко, а метафорите – лесно разбираеми. Ако преводът е добър, съвременният читател ще намери много малко неща в новозаветните писма, които да му се сторят отживелица или може би загубили значението си. Всъщност, както вече казах в един малко по-различен контекст, имам буквално стотици писма от различни места в целия англогезичен свят, които доказват именно това. Подобен отклик са получавали и онези, които най-съсредоточено и с огромна съпричастност са превеждали посланията на много други езици, макар и след несравнимо повече труд. Британското библейско дружество и неговият американски аналог пазят забележителни свидетелства за хора от най-различни среди и култури, в чийто живот новозаветните послания са внесли практически смисъл.

НЯКОИ НЕОЧАКВАНИ ПРОЗРЕНИЯ

Преди малко повече от двеста години – през 1754 г., ако трябва да сме точни⁶ – Хорас Уолпол въвежда термина *serendipity*, който днес е вече утвърдена дума в езика ни. Тя произлиза от древното име на Цейлон и означава „способност да се натъкваш най-неочаквано на ценни неща“ или иначе казано да притежаваш интуитивна про-

---

⁶ Виж бележка под линия 4 (бел. прев.)

зорливост, която зависи от случайността. Преди да започна разказа си за това как превеждах евангелията, мисля, че трябва да спомена някои от моите ценни и неочаквани „прозрения“, докато превеждах посланията.

ПРОЗРЕНИЕ I

Първо ще посоча нещо, което, разбира се, може отдавна да не е тайна за никого – става дума за израза „богат с милост“ (Ефесяни 2:4). Все едно бях намерил бисер. Точно както бихме казали за някоя област, че е „богата на петрол“, така Павел посочва като безспорен факт, че Бог е „богат с милост“. Езическият свят е бил свят на страх и християнската блага вест е имала за цел да замести страха от боговете или от съдбата, или от самия живот, с доверие и любов към Бога. „Богат с милост“ е звучало за древния свят като блага вест и продължава да звучи така и днес.

ПРОЗРЕНИЕ II

Мисля, че също толкова неочаквано проумях каква е личната грижа на Бога за отделния човек, когато стигнах до превода на I Петър 5:7, където пише „всяка ваша грижа възложете на Него, защото Той се грижи за вас“. В известен смисъл е съвсем ясно, че Бог очаква от нас да се държим отговорно; ако някоя религия учи, че Бог ще ни дундурка безкрайно, то тя е измамна. От друга страна обаче съвестните и впечатлителните могат да почувстват понякога товара си като твърде тежък. Този добре познат текст ми напомни, че бремето на многото ни грижи и страх може да се „смъкне“ от плещите ни

и да го поеме Бог, защото Той се грижи лично за всеки един от нас. „Текстът“ е толкова често цитиран, че едва когато ми се наложи да го превеждам, осъзнах донякъде каква сила се съдържа в него. Думата, използвана, за да се изрази *смъкването* на бремето, е почти груба: все едно някой, който е на края на силите си, *захвърля* някакво непосилно бреме. На християнина се предлага да стовари по този начин своя по човешки непоносим товар на единствения, който може да го носи и едновременно с това да осъзнае, че Бог се грижи за него по най-непосредствен и личен начин. „Той се грижи за вас“ едва ли е достатъчно силно и не знам дали се справих по-добре, като го предадох с „вие сте Негова лична грижа“. Гръцкият със сигурност казва това, а може би и повече. Част от величието на християнската блага вест е, че Исус Христос ни разкри един Бог, чиято мъдрост и сила ние не можем да си представим, но който никога не губи от поглед отделния човек. Може да ни изглежда странно, може и да не го разбираме, но всички ние сме скъпи на Бога. Става дума, разбира се, за същото чувство на най-съкровена грижа, което Исус изразява поетично, когато ни уверява, че дори космите по главата ни са преброени. Нужно е постоянно да си напомняме вдъхновени истини като тази, дори и само поради факта, че толкова често животът като че ли ги опровергава.

ПРОЗРЕНИЕ III

Известно време ме тревожеше изразът „сър страх и трепет“. Изглеждаше ми невероятно в писмото си до филипianите Павел да е имал предвид буквално, че трябва да изработват спасението си в състояние на тревога и безпокойство. Всички знаем, че страхът унищожава лю-

бовта и разваля взаимоотношенията, а голяма част от Новия Завет се занимава с това как да се освободим от старите разбирания, в които властва страхът и как да ги заменим с новите принципи на любов и доверие. Разбрах, че гръцката дума, преведена като „страх“, може без проблем да се предаде и като „благоговение“ или „страхопочитание“, или дори като „почит“. Остана да ме тормози обаче този „трепет“. Едва ли същият Дух, който е вдъхновил Павел да пише на Тимотей, че „Бог ни е дал дух не на страх, а на сила, любов и себевладение“, ще поиска от нас да изживеем живота си в състояние на безпокойство и ужас. Макар и неохотно, стигнах до заключението, че изразът „със страх и трепет“ е бил нещо като клише, също като днес в някои среди. Продължих да превеждам и се уверих, че случаят е бил именно такъв. Защото, когато Павел пише на коринтяните и разказва как Тит бил насърчен и ободрен от сърдечния им прием, добавя, че християните в Коринт го били посрещнали „със страх и трепет“ (II Коринтяни 7:15)! Това обаче е нелепо, освен ако не става дума за общоприет израз, който означава „както подобава“. Защото, колкото и малко да знаем за Тит, не можем да си представим един истински християнски служител да се почувства насърчен и ободрен от нечие безпокойство и ужас. Същия израз намираме в съвета на Павел към робите-християни (Ефесяни 6:5), където контекстът указва съвсем ясно, че Павел е имал предвид по-скоро едно предано и отговорно отношение, отколкото „страх и трепет“. Това ми се изясни. По-нататък си дадох сметка, че когато наистина иска тези думи да се приемат буквално, Павел ги подсилва, за да е сигурен, че ще бъде правилно разбран. Мисля, че понякога превъзнасяме Павел в представите си като извънредно героичен човек, без човешки слабости, като изключим онзи „трън в плътта“, който никой

коментатор на Новия Завет не пропуска да отбележи (II Коринтяни 12:7). Ако обаче прочетем I Коринтяни 2:3, ще видим, че Павел казва за себе си: „Аз бях немощен между вас, страхувах се и много треперех“. И това вече е нещо съвсем различно. Пред нас стои човек, който е достатъчно честен, че да признае как се е страхувал и че в онзи момент или преди това е бил болен. „Страх и трепет“ тук са си на мястото. Едва когато ги срещнем като израз, почти лишен от буквалния си смисъл, разбираме, че нещо не е съвсем наред.

ПРОЗРЕНИЕ IV

Това ме отвежда до друго едно насърчително откритие от II Коринтяни 1:8. Преди не си бях давал сметка как дори толкова несломим и решителен духом човек като Павел, който несъмнено е бил изпълнен с Духа на живия Бог, е можел все пак да каже, че е „отеготен чрезмерно и вън от силата си“ и се е отчаял „дори за живота си“. И ние, като по-обикновени простосмъртни, които живеем далеч по-безопасно, можем понякога да се почувстваме притиснати до стената по подобен начин. Нямам предвид, че ние, и още по-малко пък Павел, губим доверието си в Бога за това как ще завърши всичко. Възможно е обаче да ни заобиколи отвред най-страшен мрак и да сме преследвани от чувство за безпомощност, близко до отчаянието. И в този случай разбрах на какъв страшен натиск е бил изложен Павел понякога, едва след като се заех да проуча подробно целия пасаж. Наново осъзнах, че християните не са непременно „от желязо“ – за такива се смятат по-скоро стоиците, отколкото ранните християни. Макар и Новият Завет да изобилства от съвети да бъдем силни и да владеем страховете си, в него не се

смята за позорно човек, например, да се разчувства до сълзи и то не заради себе си, а от истинска загриженост за някой друг. В новозаветните писма няма да намерим описание на идеализирани човешки същества – в тях се разказва за живота на хора, които са се променили, но в никакъв случай не са станали съвършени.

ПРОЗРЕНИЕ V

Не помня кога за първи път в живота си на християнин чух да се подчертава дебело пълната поквара на човека. Не мисля, че лично аз някога съм приемал това, тъй като и с просто око се вижда колко много добрина и щедрост се намират у хората, били те религиозни или не. Но съм срещал в различни християнски течения едно малцинство, което, струва ми се, изпитва нездрава наслада от това да се изтъква пълната безнадеждност на човека. И наистина не е нужно да се ровим дълго в религиозната литература, протестантска или католическа, за да срещнем идеята, че човек е безнадеждно грешен и е неспособен на добро без действието на Божията благодат. Изобщо не се гордея с член XIII от Общия молитвеник⁷, където е написано същото, и то по особено неприятен начин. За моя радост обаче открих два чудесни примера, които могат да се цитират на одумващите човешкото естество в случай че, както е обичаят им, поискат да се замеряме със стихове. Единият е в първото послание на Йоан, където авторът напомня на слушателите си, че не бива да се подлъгват по ничие остроумие: „Който води добър живот, е добър човек също толкова сигурно, кол-

---

⁷ *The Book of Common Prayer* – един от основополагащите богословски документи на Англиканската църква. Наред с други материали тя съдържа и сборник с литургични молитви (бел. прев.).

кото и Бог е добър“. Тази истина съответства съвсем точно на думите на самия Христос: „По плодовете им ще ги познаете; доброто дърво не ражда лош плод, нито лошото дърво ражда добър плод“. Това ми подежда ободряващо, но в края на I Коринтяни (16:13) намерих още нещо, и то напълно неочаквано: там Павел настоява приелите християнството да се държат мъжки. (Искам само мимоходом да кажа, че използваният в KJV⁸ израз е напълно непонятен за повечето млади хора.) Буквалният превод би бил, разбира се, „бъдете мъже“. Ако обаче е вярно, че човек (и съответно всеки мъж) е толкова издъно покварен и неспособен на доброта, както някои, най-вече отдавна починали автори, ни убеждават, то съветът на Павел е абсолютно безсмислен. Но ако е вярно, че Божият образ не е бил изличен от човека, макар злото да го е извратило и обезобразило неимоверно, то тогава е истинско насърчение да ни кажат да се държим мъжки. Във всеки случай исках непременно да споделя какво въздействие оказаха върху мен тези вдъхновени думи.

ПРОЗРЕНИЕ VI

На подобно приятно „открытие“ попаднах и в I Йоан 4:7, където се казва: „всеки, който обича, е роден от Бога и Го познава“. Естествено, вдъхновената истина в този пасаж си е била там открай време, но не мисля, че някога съм слушал проповед върху този стих. Откакто се помня, винаги ме е поразявал фактът, че всичко наистина похвално в човешкото поведение е плод на любовта. И

---

⁸ *KJV (King James Version)* – т.нар. официален превод на Библията на английски език от XVII в., извършен под патронажа на крал Джеймс I, придобил днес архаично звучене (бел. прев.).

аз, както и много други, съм забелязал, че хората са способни на най-удивителни жестове на любов, без самите те да са особено религиозни и понякога, без да са вярващи. Но ако е вярно, както казва Йоан, че „Бог е любов“, то би било логично да кажем, че всяко дело, породено от любов, води началото си от Бога. Това би означавало също, че онези, които са се жертвали от любов към ближните си, в действителност са „познавали Бога“, колкото и гръмогласно да са развявали скептицизма си. Никога не са ме удовлетворявали разните църковни и богословски схеми, в които доктрината с главно „Д“ е най-важното нещо. Детска игра е да нагодим теологията си така, че да пасва на нас самите, но не и на останалите. Онова обаче, което вярваме дълбоко в сърцата си, може доста да се различава от това, което изповядваме с устата си. В този миг разбрах, а оттогава животът не ми е поднасял опровержение, че когато в действията си човек е воден от любов и състрадание, той откликва на Бога *независимо какво мисли или твърди*. И обратно – всеки, който избягва да се ангажира с неволите и бремето на ближните си, отхвърля Бога, колкото и религиозен да се представя на думи.

ПРОЗРЕНИЕ VII

„Възлюбени“, пише Йоан, „сега сме Божи чадa, и още не е станало явно какво ще бъдем; но знаем, че когато стане явно, ще бъдем подобни Нему, защото ще Го видим както е“ (I Йоан 3:2). Мислех, че отдавна познавам тези думи, но когато ги прочетох като преводач, отново бях изумен. Просто това, което в общия случай ще ни се стори дръзко и самохвално или дори богохулно, е изречено тук съвсем спокойно, с авторитет. Не знам друг

някога да е писал като новозаветните автори. При това през цялото време си давах сметка, че не превеждам проповеди или поучения, а писма, изпратени до хора, които са живели като всички други, които са били изкушавани и са преживявали трудности като нас – които са били егоцентрични, неудовлетворени и ограничени точно като нас, но в сърцата им е горяла същата непобедима надежда, която гори и у днешните християни. Колко наситен със смисъл е този един-единствен стих – в него има достатъчно материал за половин дузина полезни проповеди! Това, което обаче наистина стряска, е *авторитетът*, с който са изречени тези думи. Павел и Йоан са писали от позицията на *знаещи*. За тях християнската вест не е била работна хипотеза, а самата истина за Бога и човеците – нещо действително и изпитано, което пред очите им е променяло драматично живота на много хора. Християнството е трябвало да се живее сред мрачно езичество, а често пъти и сред откровена враждебност. Оцеляването му се дължи на свръхчовешки фактор. Имало е, разбира се, и отстъпили – Димас не е бил първият, нито последният отстъпник, – но невероятното за мен е, че разпространяваната от християните вест пуска корен и дава плод на най-различни и всъщност неочаквани места.

ПРОЗРЕНИЕ VIII

В посланието на Яков ме очакваше още една находка. Струва ми се, че всички гледаме на многото разочарования и болки в живота като на злочестия. Или се борим с тях, или стоически ги понасяме. Затова именно като неочаквана глътка свеж въздух ми дойде увещанието на Яков към неговите братя християни да *посрещат с радост* разните изпитания и борби, които са част от

човешкия живот. „Считайте го за голяма радост“, пише той, „когато падате в разни изпитни“ (1:2). Честно казано, никога не ми е хрумвало да превърна по този начин нашите привидни поражения в истински победи! Убеден съм обаче, че това е правилният подход. Не става дума да се държим като „герои“, както казвахме като деца, а за това да приемаме страданията и пораженията като неразделна част от живота. Изглежда ние, съвременните хора, сме повлияни от днешния начин на мислене повече, отколкото ни се струва, а той ни убеждава, че е „наше право“ да сме щастливи, да живеем без болка и въобще, че „заслужаваме“ защита срещу страданията, които са част от живота на всеки човек в плът. Явно ранните християни са мислели друго. Несъмнено са смятали за чест да пострадат за Христос и съветът на Яков е да посрещат всички неприятности, независимо дали изглежда, че са заради вярата в Христос или не, като полезни, а не с негодувание и раздразнение. Разбира се, наясно съм, че подобни увещания могат лесно да се изродят в нездраво и извратено въздигане на страданията в култ. Но според мен не такива са били мотивите на ранните християни. Християните са призвани едновременно да се радват заедно с тези, които са щастливи и да плачат с онези, които са нещастни; еднакво важно е да се радваш на щедрите дарове на Бога и да приемаш ведро и търпеливо проблемите, неуспехите, разочарованията и ядовите, които също са част от човешкия живот.

ПРОЗРЕНИЕ IX

Естествено, през годините съм имал много други радости и неочаквани открития. Някои от тях вероятно свидетелстват само и единствено колко повърхностни са

били познанията ми за писмата на апостолите. Тъй като обаче описвам тук своя личен опит, ми се стори съвсем уместно да споделя някои от нещата, които преоткрих и видях неочаквано ясно. Най-доброто от тях съм запазил за края. Става дума за I Йоан 3:20. И аз като много други съм донякъде перфекционист, но ако човек не внимава, манията му за съвършенство може да го направи надменен и критичен спрямо останалите, а ако не е в настроение – дори безразсъдно критичен към самия себе си. В такова състояние на духа естествено продължавам да вярвам в учението за прошката на греховете, но моят свръхаз, като истински тиранин, ме осъжда най-безмилостно. Йоан обаче съвсем мъдро и вдъхновено посочва: „ако нашето сърце ни осъжда, то Бог е по-голям от сърцето ни и знае всичко“. Укорът е деликатен, но и спасителен за всички, които са убедени, че знаят повече от Бога. Бог, както и да го погледнем, е безкрайно по-мъдър и любящ от нас и, за разлика от нас, познава всички фактори за човешкото поведение. За някои неща сме виновни и е редно да ги признаем съвсем честно и да поправим грешката си, когато е възможно. Възможно е обаче да има много неща в живота ни, за които всъщност никой не може да ни вини. Ние не избираме гените си и не сме избрали лошото, посредственото или доброто си възпитание. Това естествено не означава, че можем да припишем на гените си, на средата или на възпитанието си всяка своя погрешка, фобия или гняв. Със сигурност обаче означава, че не сме в състояние да съдим самите себе си – просто трябва да оставим това на Бога, който е наш Баща и „е по-голям от сърцето ни и знае всичко“. Йоан сякаш иска да ни каже: „Ако самият Бог ни обича, то кои сме ние да се превъзнасяме дотолкова, че да отказваме да обичаме себе си?“.

ПРЕВЕЖДАМ ЕВАНГЕЛИЯТА

Дотук описвах главно впечатления си при превода на посланията. Дълго се колебах, преди да прекрача прага на евангелията. В ретроспектива мисля, че това до голяма степен се дължи на моята вродена предпазливост. Изглежда ми се удаде, благодарение на немалко премисляне и вникване в позицията както на новозаветния гръцки читател, така и на съвременния англофон, да предам донякъде наелектризиращата сила на новозаветните послания. Не съм се стремял толкова към абсолютна точност, колкото към това да внуша на съвременниците си онова, което според мен са пораждали първоначалните думи на гръцки у читателите и слушателите през първи век. Чувствах се в правото си да разяснявам някои от заплетените доводи на апостол Павел и да си служа с парафрази там, където директният превод не би имал смисъл. Изобщо не бях сигурен обаче, че мога да постигна същия успех при превода на четирите евангелия на съвременен английски. В много отношения нещата стояха по-сложно. В по-голямата си част евангелията представляват прост разказ и, въпреки някои неясноти и архаизми, официалният превод на крал Джеймс I от 1611 година е като цяло просто чудесен и не можех, а не се и опитах, да му съпернича. Затова просто се абстрахирах максимално от познатите ми думи и изрази и преведох гръцкия от първи век на това, което мисля, че е съвременният му еквивалент на английски.

Вече споменах за по-скоро снобското си отношение към новозаветния гръцки, който ми се струваше словесно беден, синтактично неиздържан и въобще с малка литературна стойност. Днес вече съм на съвсем друго мнение, като в процеса на превод ме обзе непреодолимото

усещане, че тези текстове са били наистина вдъхновени. Улових се, че не мисля за по-скоро неясната хронологичност или дори за явните несъответствия в различните свидетелства. Мислех единствено и само за огромното значение на тези на пръв поглед безизкусно написани страници.

НА ИНТЕРВЮ С КОЛЕГА ПРЕВОДАЧ

Няколко години преди публикуването на *New English Bible*⁹ бях поканен от Би Би Си да коментирам проблематиката на превода заедно с д-р Е. В. Рийо¹⁰, който наскоро беше публикувал превод на четирите евангелия в поредицата за класика на издателство *Penguin*. Към края на разговора го помолих да опише принципно какъв е бил подходът му към превода и ето какво отговори той:

„Това, което специално мен ме мотивира, беше дълбокото ми желание да си отговоря на въпроса достоверни ли са евангелията и да преценя духовното им съдържание. И също така, ако след старателното изучаване на гръцките оригинали достигна до някакво ново прозрение, да го споделя с други. Подходих към тях, както евентуално бих подходил към наскоро открити гръцки ръкописи...“. Няколко минути по-късно го попитах: „Из-

---

⁹ *New English Bible* – един от съвременните преводи на Библията на английски език. Новият Завет е публикуван през 1961 г., а Старият Завет – през 1970 г. Оттогава претърпява няколко редакции. (бел. прев.)

¹⁰ *Emile Victor Rieu* става известен с блестящия си превод на Омир и с този на четирите евангелия на съвременен английски. Дълги години той е агностик, но преводът на евангелията предизвиква коренна промяна у него и той се присъединява към англиканската църква. (бел. прев.)

питахте ли чувството, че боравите с изключително жив материал?... Аз лично в процеса на превода имах усещането, че сякаш текстът е жив. Цяла дузина преводни версии на определен пасаж не могат да заличат този живот. Усетихте ли нещо подобно?“. Д-р Рийо ми отговори: „Едва ли можех да очаквам по-дълбоко и силно преживяване от това, което изпитах. Бях... променен, работата ми по превода ме промени. Стигнах до заключението, че зад тези думи стои... Човешкият Син, стои Бог и че те са Магна Харта на човешкия дух“.

За мен беше особено вълнуващо да чуя от един не просто изтъкнат специалист, а от човек с мъдрост и голям опит, признанието, че от тези отдавна написани думи струи сила и живот. И на него, и на мен те бяха прозвучали като истина.

КАКВО ПРЕДСТАВЛЯВАТ ЕВАНГЕЛИЯТА?

Евангелията не са, както бихме се изразили днес, биографии. Нямаме никаква представа за ръста, телосложението или цвета на кожата на човека, който е в центъра на тези разкази. Не знаем дали е имал силен глас, макар че сигурно не бихме сбъркали, ако предположим, че е бил силен физически. С изключение на един единствен епизод, нямаме информация за неговото детство, юношество или младост и не разполагаме с данни какво го е оформило като личност. Ако се надяваме на биография в съвременния смисъл на думата, ще останем разочаровани. Някои, като покойния Алберт Швайцер, заключават, че никога няма да знаем каква е била историческата истина за Исус. Днес немалко специалисти са на доста сходно мнение. Според тях, в най-добрия случай можем

да се доберем до смисъла на гръко-семитските „митове“ от I век в Палестина. Като преводач не мога изобщо да се съглася с това, освен в един частен случай, към който ще се върна по-късно.

Представете си, че и вие като мен превеждате и предварително сте се абстрахирали максимално от всякакво предубеждение. Не може да не забележите разликата между устремения, задъхан стил на Марк, при когото почти всичко сякаш се случва „веднага“ и много по-подробното евангелие от Матей, който преследва съвсем конкретна цел – да убеди евреите, че Исус е наистина Месията, за когото са говорили старозаветните пророци. Лука, на свой ред, е съвсем различен – той изглежда да е търсил усърдно и е издирил някои разкази за Исус, които нито един от другите евангелисти не споменава. Само той описва колко загрижен е бил Исус за жените, чужденците и онеправданите. За мен специално задълбоченият подход на Лука не беше никакво съмнение. И накрая – трудното четвърто евангелие, което пък носи съвсем различен характер.

ПОРТРЕТ В НЯКОЛКО ЧАСТИ

Да предположим, че сте посветили стотици часове да предадете на съвременен английски тези доста различни четири свидетелства за някои от думите и делата на човека Исус. Дали накрая ще се объркате до степен да заключите, че такъв човек въобще не е съществувал? Позволете ми да се усъмня. От личен опит знам, че който никога не е проучвал сериозно четирите евангелия, е най-гласовит в твърденията си, че такъв човек не е имало. У мен се настани трайно убеждението, че

евангелията, когато се четат внимателно, ни ангажират както емоционално, така и рационално с образа на един човек с невероятно присъствие. Чел съм десетки митове и на гръцки, и на латински, но тук не забелязах и следа от митология. Няма истерия, няма пресметливост на изказа, няма опит за манипулация. Никакво разкрасяване – текстът е максимално опростен. Непрестанно ми се натрапваше една съдържаност, която сме свикнали да мислим, че е присъща повече на британците, отколкото на Близкия изток. Говоря за почти детска прямота и непринуденост с поразително въздействие. Никой не би могъл да измисли човек като Исус. Никой не може да напише такива наивни и уязвими свидетелства, ако зад тях не се крие реално Събитие.

Затова единственото, за което се съгласявам с ловците на митове, е впечатлението, с което и аз оставах на няколко пъти, че първите трима евангелисти, напълно разбираемо, сякаш не са осъзнавали какво разтърсващо света събитие описват. Но и как биха могли да го осъзнаят? Не са имали мащабно виждане за света, познанията им по история са били ограничени, а за заобикалящия ги свят са знаели по-малко от Павел. От висотата на натрупаните през последните две хиляди години знания не е трудно да погледнем на тези мъже като на невежи селяни. Така обаче бихме подценили тяхната интелигентност и бихме надценили своята. Очевидно те не са могли да разполагат с нашата историческа перспектива, но за сметка на това е ясно, че са живели много по-близо до времето, в което е живял Исус. Изглежда доста безсмислено да се скалпват митове за човек, който никога не е съществувал, в момент, когато последователите на Исусовото учение са били вече обект на жестоки преследвания.

ЕВАНГЕЛИСТИ, НЕ БИОГРАФИ

Когато казвам, че, както и да ги погледнем, първите три евангелия не са в никой случай биографии в съвременния смисъл на думата, не искам нито за миг да поставя под съмнение достоверността им. Напротив, вярвам, че те са вплътили в слова някои от думите и постъпките на Исус, за които евангелистите са почувствали, че обезателно трябва да бъдат записани. Вече е невъзможно да кажем какви са били първоизточниците им и нека не забравяме, че в никакъв случай не разполагаме с оригинални ръкописи или нещо от този род. Но многото основни и хилядите второстепенни ръкописи позволяват на експертите да възстановят достатъчно точно първоначалните разкази на самите евангелисти. Едно нещо е свършено ясно: не е имало никакво наговаряне, иначе внимателно са щели да отстранят всички дребни противоречия и несъответствия. Специалистите, които полагат огромни усилия при изследването на стила и лексиката, съдържанието и източниците на самите евангелисти, използват т.нар. историко-критически подход. Несъмнено работата им е не по-малко интересна и вълнуваща и от най-завладяващите детективски истории и мисля, че обикновеният човек ще остане много изненадан, ако разбере какво им коства например на специалистите да „докажат“, че някаква част от евангелието от Лука е писана по друго време или дори от друг автор.

ЗАГЛАВИЯТА НЕ СА БОГОВДЪХНОВЕНИ

Не искам да създавам впечатление, че омаловажавам работата на критиците, макар и понякога да не успявам да съдържа усмивката си, като гледам как са променяли

вижданията си през последните тридесет години. Но за мен, като преводач, тяхното мнение нямаше особено значение. Аз работех с „материал“, който беше поразително жив и едва ли можеше да ме занимава сериозно дали Матей е „заимствал“ част от евангелския си разказ от Марк или дали той и Марк са ползвали общ писмен или устен източник на информация, който критиците наричат „Q“. Знаем, че днес ни се струва шокиращо, особено на професионалните писатели, запознати с принципите на авторското право, но в първи век не е било никак странно дадено евангелие да се нарече „от Матей“ и да съдържа изречения, които въобще не са били писани от Матей. Ако предаваната случка или поучение се вписвали в изграденото от Матей повествование, за ранната църква изглеждало напълно приемливо те да бъдат включени в неговото евангелие. Може би най-близкият аналог за нас днес са справочните издания. Когато ползваме *Crockford's Clerical Directory*¹¹, никой от нас не очаква списъкът с имена да е съставен от един единствен човек на име Крокфорд. Ако пък ползваме *Whitaker's Almanack*¹² пак разчитаме на името Уитакър като гаранция за пълнота и надеждност на информацията, но не очакваме някой си Уитакър да е написал всяка една дума в тазгодишното издание.

---

¹¹ Указател с биографиите на над 26 000 англикански свещеници в Обединеното кралство и друга информация. Онлайн версията съдържа данни от 1968 г. насам (бел. прев.).

¹² Обемист алманах с най-разнообразна информация (бел. прев.).

ПАМЕТЛИВИЯТ ИЗТОЧЕН УМ

По всяка вероятност (и мисля, че всички специалисти са съгласни по този въпрос) първите трима евангелисти са записали вече разпространени устни разкази. Това е просто разумно предположение, но изглежда вероятно ранната християнска общност да не е изпитвала нужда разказите за думите и делата на Исус да бъдат записвани, особено ако мнозина са очаквали скорошното му завръщане. Това, което обаче не е предположение, а установен факт, е феноменално паметливият източен ум. В онази част на света историите се предават от уста на уста, отново и отново, и не се позволява никакво отклонение или разкрасяване. Подобно на малчуганите, които обичат да слушат любимата си приказка преди лягане: тя не бива да се отличава и в най-малката подробност от вече познатата история. По някакво странно съвпадение наскоро разговарях с приятел, работил около двадесет и пет години в Малайзия. Там той с учудване станал свидетел как разговор отпреди двадесет и повече години се преразказва в подробности, с всичките грешки, неправилно произношение и прочее, макар той самият да бил забравил всичко и да му бил останал само бегъл спомен за темата на този разговор. Същото важи, доколкото ми е известно, и за средиземноморския свят и ми изглежда съвсем вероятно първите трима евангелисти да са записали спомени за проповедите и делата на Исус. Това би обяснило приблизителната хронология, тъй като не четем за исторически събития в съвременния смисъл на думата, а за събития и думи, грижливо пазени цяло едно поколение.

Ако приемем, че евангелистите, или поне първите трима, са записали различни устни предания, най-гриж-

ливо и точно предавани през годините, ще си спестим много ненужни главоболия. Не е ли логично да предположим, че Исус е излагал учението си по малко по-различен начин в различните случаи и пред различните групи хора и че те поотделно са го запазили и запазили? Преди епохата на средствата за масова информация (а те датират отскоро) на пророците, проповедниците и политиците им се е налагало да повтарят посланията си отново и отново. Думите им са били предавани по сбит, разбираем и запомнящ се начин, но нали никой не би помислил, че това са били винаги едни и същи думи, повтаряни с папагалска точност?

ЕВАНГЕЛИСТИ, НЕ РЕПОРТЕРИ

Възможно е Исус да е говорил на арамейски (народна форма на староеврейския) и в такъв случай евангелистите са имали изключително трудната задача да предадат на широко разпространения тогавашен гръцки леко различаващи се устни арамейски версии на едни и същи или подобни събития. Те не са били журналисти в съвременния смисъл на думата, нито са подготвяли становище за съдебна инстанция. Те просто са предавали в писмен вид запаметяваното до онзи момент устно предание. Много слабо вероятно е да научим нови факти за живота и учението на Исус, освен онези, които вече знаем. В известен смисъл това разпалва въображението – какво ли не бихме дали за изчерпателна биография на този необикновен човек? Колко неизмеримо ценни биха били точните му думи заедно с подробното описание на живота му! Жалваме се защо сме оставени в почти пълно неведение за детството и младостта на Исус. Защо нямаме никаква информация (която неизменно би присъствала във всяка съвременна биография)

кое е повлияло за изграждането на този уникален човек? Защо не знаем почти нищо за периода между двете събития, които обичайно наричаме възкресение и възнесение? Какво е учил последователите си вече възкръсналият Христос, като „им говореше за Божието царство“, както го описва Лука с влудяваща сбитост в първата глава на Деяния на апостолите? Истината е, че не знаем.

Откриването на много папируси, написани на същия гръцки като този на Новия Завет, със сигурност спомогна да разберем по-добре много от думите и изразите от онова време. Ръкописите от Мъртво море може да допълнят познанията ни за живота в Палестина по времето на Исус. Но едва ли малката езотерична секта, преписала и запазила тези свитъци, ще хвърли нова светлина върху действителния исторически Исус или дори, както някои вярват, върху Йоан Кръстител¹³.

АВТОРИТЕТЪТ НА ЕВАНГЕЛИЕТО ОТ ЙОАН

Не му е мястото тук да пиша надълго върху четвъртото евангелие. То е различно по стил, речник и „дух“. Вместо да ни разкрива Исус чрез описание на живота и служението Му, от самото начало Йоан заявява кой в действителност е Исус. Действието се развива почти изцяло в Ерусалим. Бегло се засягат записаните от първите трима евангелисти изцеления на хора с телесни и душевни недъзи. Вместо кратки притчи имаме дълги речи. На

---

¹³ В това отношение авторът отново е прав. Свитъците на есеите, наммерени около Мъртво море след Втората световна война и станали днес обществено достояние, обогатиха познанията ни за света на юдаизма във вековете преди и по времето на Исус, но не съдържат преки свидетелства за живота му или за първите християни (бел. прев.).

моменти (и това е неизбежно предвид отсъствието на кавички в новозаветния гръцки) не сме сигурни дали четем запаметените думи на самия Исус или коментар на разказвача евангелист. И същевременно въздействието на цялото евангелие е, изкушавам се да кажа, по-силно от това на останалите три, взети заедно. Авторът очевидно е познавал Исус и е имал време да мисли и премисля значението на „Словото стана плът“. Дали е знаел за другите евангелия не ни е известно, но не останах с впечатлението, че Йоан се е заел да пише поправка. Впечатлението, което всъщност се създава, е за свидетелство на човек зрял и по-проникновен. Накратко Йоан ни казва: „ето какъв го видях и чух аз Исус Христос и ето какво означава идването му на земята“. След което ни завещава един образ, който по никакъв начин не се различава от описания от Матей, Марк и Лука, освен че е облечен с още по-голям авторитет.

Естествено, чел съм голям брой коментари на евангелието на Йоан и съм достатъчно запознат със споровете около неговото авторство. Знам също, че нелека задача очаква всеки, който се опита да съпостави това евангелие с другите три. Но за тези неща не ме беше особено грижа. Задачата ми беше главно да превода тези свидетелства за съвременния читател, не да го обърквам.

ТВЪРДОСТТА НА ЧОВЕКА ИСУС

Превеждах и превеждах, и образът на Исус изплуваше все по-отчетливо и някак неочаквано. Разбира се, изпитвах дълбоко уважение, дори благоговение към всеизвестния образ на Исус Христос, пред когото се прекланя християнската църква. Но изобщо не бях подготвен за

необикновения човек, описан така сбито в евангелията. Никой не би могъл да измисли такъв човек: това не е куклен герой, съшит във въображението на обожатели и поклонници. „Този човек, Исус“, описан така накратко, звучи вярно, понякога дори тревожно вярно. Започнах да схващам защо религиозната върхушка от онези дни е искала да се отърве от него на всяка цена. Бил е смъртоносна отрова за всяка гордост, помпозност и фалш.

Този човек е можел да състрадава и да бъде изключително деликатен, но не откривам и следа от „нежния Исус, покорен и благ“. Напротив – бил е плашещо суров, но не като Джеймс Бонд, а просто защото в характера му не е имало никакво раздвоение и е бил напълно посветен на делото си. Описано е как веднъж (най-малко!) си пробива път невредим през бясна тълпа. Познавам малко, ама наистина съвсем малко хора, способни на подобно нещо. По-нататм обаче установих, че тази негова сила не го напуска и след часовете на неописуема агония в Гетсиманската градина. Изпратените да го арестуват „паднаха на земята“. В миналото това благочестиво е било отдавано на някаква свръхестествена сила. Подобно нещо никак не ми се вярва. Исус е бил човек с толкова голям авторитет, че е можел да се справи във всяка ситуация, дори когато шансовете му за успех са клонели към нулата.

ИСУС Е ЧОВЕК, А НЕ СВРЪХЧОВЕК

Именно тази сила на човешкия му характер ме порази нееднократно. Никъде в разказите за Него не става дума за свръхчовек, а само за човек в най-висш смисъл. Бил е способен на усилен труд, до степен последовате-

лите му да го молят за почивка, и въпреки това заспива на малка рибарска лодка, докато приятелите му гребат. Будува и се моли в уединение, докато другите спят, но на моменти умората го побеждава. Йоан записва, че „Исус, уморен от пътуване, седна на кладенеца“. Докосва недосегаемите прокажени, сприятелява се със загубилите доброто си име и самоуважение. Изобличава саркастично смятаните за „духовни водачи“, говори безстрашно на беснеещи луди. Плаче, когато среща човешка скръб. Плаче за Ерусалим, защото жителите му са буквално слепи за Божия Месия, макар да ги учи и да проповядва сред тях, а и защото, като истински пророк, вижда бъдещата ужасяваща обсада и разрушение на града. И без голямо въображение можем да си представим дълбокото му разочарование, граничещо с отчаяние. За първи път предположих, че именно като човек на края на силите си Той проклينا едно смокиново дърво и после в Гетсиманската градина призовава учениците си да вземат ножове вместо наметала. Пак там признава, че се ужасява от това, което Му предстои, изтерзан е, от челото му потичат кръв и пот.

Описанието на думите и постъпките на Исус по пътя към Голгота и при самото разпъване е почти непоносимо, главно поради факта, че звучи толкова човешки. Сами можем да се убедим, че ако Бог е бил в този Човек (а аз вярвам в това), нищо в случая не изглежда нагласено и преживяното от него е напълно реално. Той не изважда никакви свръхестествени козове. Никакви небесни войнства не го избавят от враговете му и никакви свръхестествени обезболяващи не смекчават агонията му. Можем само да си представяме психическото и духовното страдание, които изтръгват от него онези страшни думи: „Боже мой, Боже мой, защо си ме оста-

вил?“. Викът „Свърши се!“ не прилича обаче на отчаяние. Той дори не значи „Край!“. Той означава „Изпълних всичко!“ – и така ужасяващата задача да извърши Божи-ята воля е доведена до горчивия край.

ОБРАЗЪТ НА ИСТИНСКИ ЧОВЕК

В четирите евангелия, колкото и фрагментарни да са те понякога, изплува образът на истински човек със завладяващ и монолитен характер. Той „говори с власт“ и „обикновените хора го слушаха с удоволствие“, и дори в края на живота му изпратените да го арестуват се връщат с празни ръце. А коментарът им е: „Никога човек не е говорил като този човек“.

Би било обаче дълбоко погрешно да мислим, че Исус е бил просто един красноречив селски проповедник, който не е могъл да си намери място сред властимащите. Имал е особен и непредсказуем характер. Бил е смирен, така както само силните могат да бъдат, и при все това е отправял призови, предявявал е изисквания и е заповядвал, без да се стеснява или да обяснява. Кой друг е способен да призове някакви рибари да изоставят занаята си или един бирник да се откаже от доходоносната си, пък била тя и презряна от всички, работа да събира налози и да ги накара да го последват? И да се намери такъв човек, кой би го послушал? Кой друг може да изгледа право в очите наобиколилите го враждебно настроени опоненти и да ги предизвика с: „Кой от вас ме обвинява в грях?“, без това да звучи високомерно или фарисейски?

ХАРАКТЕРЪТ НА ИСУС Е НЕПОВТОРИМ

Евангелията обаче често осветяват от неочакван ъгъл характера на този човек. Исус не е никакъв беден аскет като предвестника му Йоан Кръстител. Лука записва, че имало много жени, които „му услужвали с имота си“. Можем да сме съвсем сигурни, че домът на Мария и Марта не е бил единственият дом, в който Исус е можел да си почине и да се освежи. Дрехата му, „изтъкана без шевове“, едва ли е била дреха на просяк. Няма никакво съмнение, че се е радвал на обществено внимание и дори да отхвърлим подмятането, че е „човек лаком и винопиец“, с право можем да заключим, че се е наслаждавал на храната и виното като на истински дарове от Бога.

Нееднократно ми правеше впечатление, че някои от неочакваните думи и действия на Исус са били записани, именно защото са били неочаквани. Обичайното (ако въобще можем да го наречем така) бива предадено с няколко думи – „...той обикаляше да върши добро и изцеляваше всякаква болест и всякаква немощ“. Но е имало думи и дела, които никой не е можел да предвиди и които на момента сигурно са били почти необясними – те биват грижливо съхранени и запомнени с най-голяма точност.

В КАКВА ГРАФА ДА ПОСТАВИМ ТОЗИ ИСУС?

Тежко и горко обаче на всеки, който е решил да вкара този човек в някой политически или хуманистичен калъп! На пацифистите, които искат да си го присвоят, е добре да напомним, че не друг, а именно един римски

войник, и то офицер, предизвика най-силно възхищение у Исус. Притчата за талантите е достатъчно доказателство, че Исус признава изначалната неравнопоставеност между хората, когато става дума за заложиби и имот. Разказите на Исус изобилстват с такива неравенства – в отношенията господар-слуга, в разликите между работяги и мързеливци, между благоразумни и нехайници. Вярно е, че изобличава лицемерието, експлоатацията и липсата на състрадание. Но не се опитва, както вероятно се е надявал Юда Искариотски, да прегърне народната кауза. Няма как да подминем факта, че учението му е чисто и просто *отвъдно*. „Моето царство“, настоява Той, „не е от този свят“. И същевременно то „идва внезапно“ и е дори „сред вас“ и „във вас“. Отношенията между хората в този свят са от първостепенна важност, но Исус признава очевидната неправда и неравенство в настоящето. В крайна сметка ще се възцари справедливост и то пред очите на всички, но не в този момент и на това място. Исус не е сантиментален и наивен филантроп, а говори съвсем недвусмислено за награди и наказания „в бъдещия свят“. Той заявява, че ако някой нарани един от „тия малките“, ще съжалява, че се е родил. Някои от най-страшните думи в Новия Завет ги казва пак Той. И все пак не става дума за закани или заплахи, а за съвсем сериозни предупреждения от устата на този, който въплъти в себе си истинската любов, а не някаква сантименталност.

Не искам да съчинявам ново житие на Исус, а да свидетелствам колко разтърсващо ми въздействаха думите и делата му, като прочетох евангелията „без очила“ – т.е. без познатия ни, упоително поетичен език. Видях един съвсем необикновен човек, различен от конвенционалния и благочестив образ на Исус и още по-различен от измисления герой, който хората се опитват да си присвоят за всякакви каузи. Днес най-често срещаме „преработена версия“ на

Исус. Премахваме всичко, което смятаме за несъвместимо с нашата „представа“ за Него и резултатът е по-блудкав и неприятен и от най-лошите полуфабрикати.

НЯКОЛКО ДУМИ ЗА ЧУДЕСАТА

„Чудо“ по дефиниция означава нещо удивително и в миналото, когато неизвестни дотогава закони са влизали в действие, хората често са смятали, че чудото е знак за намесата на Бог в природните закони. Не смятам, че това е невъзможно (кои сме ние да кажем кое е възможно и кое – не), но ми се струва малко вероятно. Упоритият труд на безброй учени ни разкрива реда, който съществува в природата, но наред с това същите учени откриват и сложни закони, за които човечеството не е подозирало. Един изтъкнат професор по физика и химия, член на Британското кралско научно дружество, ми каза веднъж: „С години се трудим, докато отключим една врата и зад нея се сблъскваме с шест заключени!“. Срещал съм няколко други изтъкнати учени в една или друга област и всеки се е изказвал в смисъл на „колко малко знаем в действителност“. Затова ми се струва наистина глупаво да казваме, че това или онова събитие било „невъзможно“, независимо колко простичко или дори наивно е описано то.

ПРЕСИТЕНИ ОТ ЧУДЕСА

Има една смътна тревожност у модерните хора, отчасти причинена и от тяхното пресищане с неща, които едва допреди век бихме наричали „чудеса“. Приемаме ги за даденост, макар да не знаем всъщност как „работят“ те. Но ако става дума за описано в Новия Завет чудно изцеление, тогава съвременният човек махва с ръка и мигом

обявява това за басни! С какво право обаче? Бих искал някой от нашите „модерни“ коментатори на Новия Завет, които се присмиват на „чудесата“, да се запознаят отблизо с невероятната изобретателност и природните закони, които стоят зад всеки електрически уред от ежедневието ни. Понякога се стряскам колко надменни могат да бъдат хората и колко малко ги интересува, че зад това, което те наричат „джаджи“ или „джиджавки“ се крият години на труд и опити. Може би имам късмет, че от ученическите си години съм радиолюбител и се увличам по звукозапис и възпроизвеждането му. Мога да „направя“ и телевизор (това означава, че просто мога да свържа необходимите части). Но като се потопя в законите, които стоят зад модерните електронни схеми, ентузиазмът ми не само не се стопява, а напротив – разпалва се. Хората откриват едва ли не всеки ден някой нов природен закон, който само е чакал да бъде открит. Преди по-малко от век не само радиото, радарът и телевизорите, но и такива предмети от бита, като електрическата крушка и телефонът бяха напълно непознати за повечето хора¹⁴. Ако на мъжете и жените от началото на XIX в. изведнъж някой им беше показал на телевизионен екран събитие, което се случва на пет хиляди километра от тях (благодарение на изработен от човека спътник, кръжащ в орбита), несъмнено щяха да го нарекат чудо (и с право!). Но законите, благодарение на които човешката изобретателност и находчивост радват сетивата ни със звук и образ, са съществували векови веков. Днес има буквално хиляди такива „чудеса“ в различни области на човешкия живот. Мен лично не ме напуска чувството на възхита, дори когато разбирам и мога да използвам тези закони. Но и да ме убие човек, не мога да разбера онези, които категорично не приемат „чудесата“ в евангелията.

---

¹⁴ Напомняме, че първото издание на книгата излиза през 1967 г. (бел. прев.)

ИСУС И ЧУДЕСАТА

Вече посочих, че докато превеждах написаното от четиримата евангелисти, пред мен започна да изплува един ясен и наистина достоверен човешки образ. Този човек – Исус – се оказа много повече човек, отколкото съм си мислил. Предполагам, че някъде в дълбините на съзнанието си съм пазел смътния образ на същество със свръхестествено съвършенство и някакви свръхестествени сили. Никога не съм спирал да вярвам, че Исус е едновременно Бог и човек. Постепенно обаче твърдо се убедих, че описаният в евангелията Исус наистина е бил човек, а не някакъв полубог и в никакъв случай Бог, който, макар и убедително, *се прави* на човек. Писах колко издръжлив психически и духовно е бил Исус и едновременно с това колко изключително внимателен и състрадателен. Затова, когато стигнах до „чудесата“, описани в евангелията, не намерих в тях нищо несъвместимо с неговия характер или заявена мисия. Те не ми се сториха никакви небесни заклинания и вълшебства, целящи да омагьосат зрителите и да ги накарат да повярват. Напротив, според написаното Исус не е искал да става широко известно, че е изцелявал телесно или душевно болни хора. Мисля, че трудно можем да си представим днес духовната сила на един човек с неповторима всеотдайност и посвещение, прекарал безброй часове в самотно общение с Бога. С годините добих усещането, че за човек като Него – във висша степен закален в предназначения му от Отец път – е било нормално да притежава прозрение за причините за болестите, а също и способност да изцелява. Тук отново не е нужно да се препъваме в описателния език. За всички околни не е неестествено да възприемат като обладаване от „зъл дух“ външните белези на епилепсията или на някое психично разстройство.

ство, чиято жертва буйства неудържимо. И наистина, ако някога сте срещали буйстващ луд и сте поглеждали в очите му, лесно бихте се съгласили, че сякаш някаква зла сила има власт над него. Изглежда, че Исус е бил в много случаи способен да стигне до самия корен на проблема и да го „изтръгне“ с непрекословна любов. Все още не знаем дори до каква степен умът влияе на тялото ни или обратното, или доколко и двете поотделно се влияят от духовни сили – например от нечия застъпническа молитва. Знаем как да „лекуваме“ някои болести, и то доста добре, но де факто просто премахваме причините, които пречат на естествената способност, която притежават и тялото, и умът ни да лекуват сами себе си. Не ми се струва и в най-малка степен неразумно човек, съсредоточил в себе си огромна духовна сила, да е в състояние да премахне тези препятствия мигновено. Темата за „духовното изцеление“ е много спорна и затова не ми се иска да навлизам в нея. Просто искам да изразя собственото си убеждение, че чудесата на изцеление, извършени от Исус, са били съвсем истински, макар и да съществува вероятност в описанието им да е бил използван обичайният за онези дни жаргон.

ФАКТИТЕ И НАЧИНЪТ ИМ НА ОПИСВАНЕ

Това ме навежда на един друг важен въпрос. Вярвам, че описаното в евангелията е достоверно, но не е непременно написано на езика, който би трябвало да използваме днес, след близо две хиляди години. Веднага се сещам за един прост пример. Лука пише, че през трите часа на мрак, веднага след разпъването на Исус, изчезнала слънчевата светлина и използва гръцката дума, която ние употребяваме за „слънчево затъмнение“. Лука ми

прилича на много добросъвестен писател, който, за да използваме модерния израз, сигурно би „интервюирал“ хората за спомените им за живота и учението на Исус. Днес знаем, че когато Исус умира, не е било възможно да има слънчево затъмнение, защото точно в този момент е имало и пълнолуние. Не знаем дали и Лука е знаел това. Но тъй като той описва отсъствието на слънчева светлина и веднага след това ужаса и объркването, които това предизвиква (защото хората не са могли да знаят, че това неестествено събитие ще трае само три часа), е напълно възможно свидетелят, с когото е говорил Лука, да е описал пред него тази зловеща тъмнина като слънчево затъмнение. Може никога да не узнаем причината за това явление, но аз вярвам, че то се е случило и като християнин също вярвам, че по необикновен и впечатляващ начин природата е откликнала на случващото се на кръста.

И това според мен се отнася за всяко от „чудесата“ на Исус. Независимо дали ще узнаем някога духовните закони на духовния свят, в който е действал Исус, аз смятам, че евангелистите записват действителните си наблюдения с речника на своето време. Затова не се притеснявам особено, когато Марк записва, че при кръщението си Исус „видя, че се разтварят небесата и че Духът, като гълъб, слиза на Него. И глас дойде от небесата, който казваше: „Ти си моят възлюбен Син, в Теб е моето благоволение!“ (Марк 1:10,11). Дали само Исус е видял това и е чул тези думи, и по-късно е казал това на учениците, или хората с достатъчно духовна проникателност са били способни също да видят и чуят случващото се, не знам. Аз лично вярвам, че това се е случило, но дали и аз щях да чуя глас или да видя нещо друго освен проблясък, не мога да кажа със сигурност. Интересно е също,

че в евангелието на Йоан, когато „глас от небето“ говори на Исус непосредствено преди неговото страдание и смърт, Йоан записва, че „когато минувачите наоколо чува гласа казаха: „Гръм е“; други пък казаха: „Ангел му проговори“ (Йоан 12:29). В такъв случай за мен остава убеждението, че наистина много необичайни събития са придружавали живота на Исус, но те естествено са били описани на езика на очевидците.

СВЕТЛИНА И ТЪМНИНА

Новият Завет непрекъснато говори за светлината и тъмнината и ми се струва, че трябва постоянно да си припомним до каква степен ние приемаме изкуствената светлина за даденост. Повечето от нас живеят на една ръка разстояние от електрическия ключ на лампата, много от нас живеят в големи или малки градове, чиито улици и къщи са осветени и почти навсякъде по света хората ползват фенери на батерии. През първи век светлината изглежда е била знак за Божието присъствие или намеса далеч повече, отколкото скоростта или големината, или силата, които днес ни впечатляват в много по-голяма степен. Историята за преображението е особено добър пример. Ослепителната яркост на лицето и дрехите на Исус изпълват Петър, Яков и Йоан с възторг и страхопочитание. Намирам тази случка за интересна и по друга причина. Петър, Яков и Йоан описват, че виждат Мойсей и Илия да говорят с Исус. Струва ми се напълно възможно това да се опише и по друг начин. Да предположим, че времевите и пространствените ограничения на земния живот са били, така да се каже, временно премахнати. Петър, Яков и Йоан са видели как Исус излъчва ярка светлина и говори, без следа от

анахронизъм, с двама мъже от миналото, които олицетворяват Закона и пророците. Тогава бихме могли да кажем, че не толкова Исус се е преобразил, колкото че учениците са били временно освободени от земната си заслепеност. Трябва да е било състояние на екстаз, което Петър, съвсем разбираемо, но и малко несръчно, е искал да удължи. Тук отново виждам отличителните белези на действителната случка, независимо колко сбито и наивно звучи описанието.

ПРОРОЧЕСТВАТА

Не можем да говорим за чудотворствата на Исус, без да споменем неподправения глас на пророчествата. Повечето хора, които въобще познават Библията, знаят, че пророчеството не означава непременно предсказване на бъдещето, макар че и това е възможно. Досега само веднъж съм се докосвал като преводач до света на Стария Завет¹⁵, но по-сериозното проучване на посланието на пророците показва, че тези хора са искали преди всичко да донесат „словото на Господа“. Те са виждали, понякога с поразителна и сърцераздирателна яснота, какво ще сполети народа, ако не се върне при Господа. Усещането им за време било временно притъпено и по един драматичен начин те виждали бъдещето „близо, много близо“. В повечето случаи виденията им за бъдещи събития са удивително точни, макар понякога да изминават двама-три или сто години, преди те да се сбъднат. Думите им били по-скоро „ранни предупреждения“,

---

¹⁵ Става дума за публикувания през 1963 г. превод на Дж. Б. Филипс от староеврейски на съвременен английски на пророчествата на Амос, Осия, Михей и по-голямата част от книгата на Исаия (*Four Prophets, Fontana Books*) (бел. прев.).

отколкото дългосрочни заплахи. Пророчеството не е задължително предсказание, защото предупреждението, което се съдържа във виденията на пророците, може да доведе до искрена промяна у онези, които го слушат и следователно до промяна в събитията.

Намерих същата пророческа нотка в учението на Исус, така както са го записали първите трима евангелисти. Отначало се изкушавах да мисля, че разните предупреждения за бъдещи преследвания и беди, казани от Исус по различно време, са били компилирани от някой еврейин-християнин от първи век в приетия по онова време стил на апокалиптичната литература¹⁶. Има очевидна промяна в тона; Исус вече не поучава ясно и дори не говори в притчи, Той говори като пророците. Разбира се, Той е познавал отлично пророческите писания в Стария Завет и без съмнение е бил запознат с особеностите изказ и форма на пророчествата. Затова промених мнението си и вече смятам, че е имало моменти, когато Исус, вероятно пред най-близките си последователи, е говорил за бъдещето на жаргона на пророците, който учениците му са разбирали донякъде. Той е знаел за ужасните гонения, които ще сполетят учениците му след смъртта му, можел е да предвиди войните и глада, ужасните страдания, които ще сполетят човечеството. Знаел е, че „човеците ще примират от страх“ при вида на неизбежното, ужасно унищожение. Говорил е и за собственото си „завръщане“ като за неочакван, среднощен взлом на крадец, но и като за видима за всички светкавица в небето. За себе си е казвал, че „идва“ да съди света. Чудел се е дали ще намери „вяра на земята“, когато накрая се завърне. Знаел е

---

¹⁶ Апокалиптичен – „апокалипсис“ означава на гръцки „разкриване“, пророците са „разкривали“ Божиите истини с метафори и символи, което за нас е обръквашо като подход (бел. авт.).

как вярата може да ерозира от тревогите, от многото очевидни неправди, от самия факт, че злото успява в този свят. „Защото ще се умножи беззаконието и любовта на мнозинството ще охладнее“ (Матей 24:12).

СБЪДНАТО / НЕСБЪДНАТО

„Есхатология“ наричаме всичко, което се отнася до „последните неща“ – смъртта, последния съд, рая и ада. Днешното християнство до голяма степен се занимава само със земни неща и рядко се отдава внимание на Исусовите думи какво идва след този живот. Това, според мен, се дължи отчасти на огромните технически успехи, които карат човека да се смята за господар на съдбата си. Вина за това обаче имат и нашите богослови и специалисти. Докато приключат с анализите си на Новия Завет, изпразвайки от съдържание и обявявайки за „мит“ всичко, което смятат за обезпокоително или неприемливо за съвременния ум, от християнския начин на живот не остава нищо освен хуманизъм с лек религиозен привкус. Не само рекламните агенти притъпяват с остроумията си способностите ни за трезва преценка; същото правят, съзнателно или не, и богословите, занимаващи се с Новия Завет. Ако искате да сте „прогресивни“ и да ви смятат за модерни хора, от вас се очаква да вярвате в някои модни изрази. Такъв един е така наречената „сбъдната есхатология“, с което някои искат да кажат, че всички пророчества на Исус са се сбъднали или в разрушаването на Ерусалим през 70 г., или в гоненията срещу Църквата. С други думи, пророческият елемент в учението на Исус няма никаква стойност за всички живеещи след I век. Подобна гледна точка поставя Исус по-долу от Амос, Исая, Михей, Еремия и останалите пророци. Никак не мога

да се съглася с подобно нещо. Разбира се, че има пророчески елемент в ужасното прегазване на Ерусалим и в оскверняването на Храма, чиито ужаси ние, не-евреите, трудно можем да си представим. Но пророческото видение е далеч по-всеобхватно. То говори за последните дни на човечеството на тази Земя, когато времето бива, така да се каже, прекъснато от вечността. Няма никакъв времеви график, но пророците рядко се придържат към такива земни фактори. Пророкът вижда истината в абсолютни краски, но не може да посочи деня или часа за това или онова събитие и още по-малко кога ще бъде действителният край на цялата човешка история.

Ние самите сме някъде там – във всеобхватното Исусово пророчество за целия свят и, доколкото можем да отсъдим, може би сме близо до свършека. Просто няма как да четеш Новия Завет непредубедено и да стигнеш до заключението, че светът ще става все по-добър и все по-щастлив, докато накрая Бог поздрави човечеството за чудесно свършената работа. Напротив! Точно обратното е вярно – не само Исус, но и Павел, Петър, Йоан и останалите въобще не разглеждат сериозно възможността човек да достигне до свършенство в този кратък живот. Тук е само подготовка, тренировъчен лагер, мястото, на което Бог започва своята работа с нас, за да ни превърне в онова, което иска да бъдем. Но нашият дом не е тук. Безброй пъти сме предупреждавани да не придаваме трайна стойност на този свят. Нито сигурността ни, нито истинското ни богатство са в този преходен живот. Ние сме чужденци и пришълци и макар любовта да ни задължава да правим всичко по силите си, за да помагаме на ближните си, не трябва да очакваме, че този свят, който в огромната си част не иска и да чуе за Бога, ще се превърне в земен рай. Всичко това

може да звучи непоносимо старомодно, но това като цяло учи Новият Завет.

Не ще и дума, че Божието царство по един истински и действителен начин вече е установено и на Земята, но нито един от авторите на Новия Завет не изглежда да очаква, че тази монументална задача – спасението на света – ще се осъществи лесно и бързо.

Някои от ранните християни, да не кажем по-силна дума, очевидно са очаквали съвсем скоро завръщането на своя Господ „в сила“ и Петър и Павел е трябвало да им напомнят, че „оня час“ е изцяло в ръцете на Бога. Междувременно християнският живот трябва да се живее с търпение и кураж, истината на благовестието да се разгласява и поклонението на християните пред Бога да продължи. Светлината трябва да свети в един тъмен и жесток свят.

ХРИСТИЯНСКИЯТ ПАРАДОКС

Някой може да помисли, че ако човек се надява и цени най-много една друга, невидима реалност, той ще има малко вземане-даване и въобще слабо ще го интересува света, в който той пребивава само временно. Разбира се, имало е и има и днес секти, които живеят отделени от света, но това не е масовият случай. По принцип не атеистите и агностиците се борят с болести, невежество и суеверен страх в най-опасните и труднодостъпни части на света. И това е така, защото християнската вяра, макар и закотвена в „небето“, е неизцелимо земна. Зачагыците на този парадоксален светоглед ще намерите навсякъде из Новия Завет. Една „религия“, която не се

изразява в любов, е мъртва и дори опасна. В основата на грижата за болните, просвещението и възпитанието във вяра се крие именно любовта към Бога. Ние обичаме, защото първо Бог възлюби нас.

Смятам, че трябва да се спра по-подробно на този въпрос, защото изглежда отвсякъде ни повтарят, че е „или едното, или другото“, когато в действителност тези неща са неразривни. Няма съмнение, че е безполезно да се проповядва добрата вест за спасението на душата пред човек, който умира от глад. Но е също толкова безполезно (и светът около нас изобилства с примери) да обсипеш човек с придобивките на този свят и заедно с това да го лишиш от чувство за Бога или от смислено обяснение за живота след смъртта. В наши дни състрадание и милосърдие са популярни думи, но вече почти няма място за вяра в Бога. В действителност е възможно да се злоупотреби чудовищно и със състраданието, и с милосърдието, ако не са просветлени от любовта на Бога. Свидетели сме на ситуации, в които разбойник напада възрастна жена, за да ѝ открадне оскъдните спестявания и той, а не тя, печели симпатиите на всички! Обществото е, разбира се, великодушно към прелюбодееца, но не съчувства на измамената и изоставена съпруга. Да обичаш Бог е първата и най-голяма заповед, казва Исус, и ударението пада именно върху нея в целия Нов Завет.

ЗАЩО Е ВАЖНО СВИДЕТЕЛСТВОТО НА ЛУКА?

Може да прозвучи странно, но докато превеждах тази толкова жива книга, известна като „Деяния на апостоли-те“, и която аз преименувах на „Младата църква в действие“, тежестта на християнските доказателства, чиито

център естествено е възкресението, ме порази с нова сила. Но не бива да избързвам, трябва да обясня какво ми прозвуча така убедително. Защото старателният и прилежен Лука, който подбира и има „нюх“ за думите, има още неща да разкаже за първите християни. Вече бях стигнал до заключението, че той е бил усърден историк, който тактично, но твърдо би убеждавал хората, с които е беседвал, да му разкажат какво действително са видели и чули и после би проверил информацията. Ние не знаем кога точно Лука става християнин. По всичко личи, че след като прегръща християнската кауза, той става близък другар на Павел и го придружава във всякакви опасности и трудности. Но ако можем да се доверим на записаното от него (а аз смятам, че можем), той е бил много повече от просто „възлюбен лекар“. Лука решава да напише на Теофил (истинска или фиктивна личност?) колкото се може по-достоверен разказ за земния живот на Исус. Когато се зачетем във второто му писмо – Деянията на апостолите – става ясно, че той отново е разпитвал очевидци на събитията, на които той самият не е бил свидетел. Затова в началото на своето второ писмо Лука описва по-подробно и дава разширена версия на това, което по принцип наричаме „възнесението“. Мисля, че за нас тук има известни смущения в образа, които са привнесени от хора буквалисти, които бъркат шумното, суетно и скъпо изстрелване на хора в космоса с тихия акт на наситеното с иносказание възнесение. Не съществува връзка между двете. Със същия успех можете да питате за светлинния интензитет на преображението, изразен в кандели, или за този на по-яркия от обедно слънце блясък, ослепил Савел по пътя за Дамаск.

СВИДЕТЕЛИ НА ВЪЗНЕСЕНИЕТО

Знам, че отнема известно време, преди човешкият ум да свикне с някоя нова и удивителна истина. Затова Исус се появява и изчезва периодично в продължение на около шест седмици. През това време Той не просто наставлява учениците си, но им помага да свикнат с мисълта, че Той е с тях, и дори в тях, независимо дали го виждат или не. Накрая обаче настъпва моментът, когато трябва да им покаже колкото се може по-директно и ясно, но внимателно, че няма повече да бъде с тях телом, както е бил по улиците и хълмовете на Палестина. Как по-ясно и пълно да представи на хората от онези дни тази раздяла освен чрез простия акт на възнесението? Не говорим за никакво „обратно броене“ и „изстрелване“! След като ги благослови, човекът, когото те познаваха и обичаха, се възвиси над тях, там на хълма, докато „облак го скри от погледа им“. Това е, което те виждат и това е, което споделят по-късно с Лука, но то не бива да се обяснява или оспорва от гледна точка на съвременната физика. Във всеки случай трябва да е било изключително преживяване за тези първи ученици, тъй като те, според Лука, „се върнаха в Ерусалим с голяма радост“. Към този момент вече са знаели със сигурност, че смъртта е победена, знаели са, че техният любим Исус действително е Син на Бога и в главите им е ехтяло обещанието, че ще им се даде сила да излязат и да разкажат всичко това на целия свят.

НАЧАЛОТО НА МЛАДАТА ЦЪРКВА

Разказът на Лука за началото на младата църква някак неочаквано ме развълнува. На тази шепа първи ученици, които оставят учителя си в момента на истинска опас-

ност, и на които, както изглежда, им е трябвало много време, за да осъзнаят, че Исус действително е победил смъртта, им се заръчва да чакат. Те били убедени, били изпълнени с радост, но нямали силата да съборят преградите, с които се огражда непристъпно невярващият свят. Разказът, който по-отдавнашните християни сред нас добре познават, е изключително прост и пестелив откъм думи. Божествена сила трябва да е придружавала тази малка група хора, натоварени с невъобразимата (и на пръв поглед невъзможна) задача да „занесат добрата вест до всеки човек“. И действително ги е придружавала, защото живеят Божий Дух се спуска върху тези хора по един напълно неочакван за всички начин. Лука описва накъсо (може би тридесет години по-късно) случилото с тези мъже на онази незабравима Петдесетница. Не мога да повярвам, че Лука или някой друг може да измисли подобна история. Тя е свръхчовешка, но не вълшебна, и аз лично я намирам за напълно достоверна. Има го това любопитно смесване на земното и небесното, което е така характерно за голяма част от Новия Завет. Още в началото на книга Деяния, в шеста глава, попадаме на съвсем банален случай на човешко мърморене или може би ревност. Тогава седем мъже биват избрани за „дякони“, сред които и Стефан – първият, който умира заради вярата си. Но дори и в този случай Лука обръща внимание на една малка, но важна подробност. В седми стих на същата глава четем, че „голямо множество от свещениците се подчиняваха на вярата“. Честно казано, преди никога не бях обръщал сериозно внимание на това. Религиозната върхушка, към която са принадлежали „свещениците“, винаги ми се е струвала непреклонен противник на Исус, а по-късно и на Павел, когато същият пътува да проповядва благовестието. Кой ще ме убеди, че Лука си е измислил тези неща?! Изведнъж най-неочаквано

проблясва някаква истина и това прави целия разказ да звучи наистина убедително.

Лука разказва една наистина увлекателна история, но докато четях, си дадох сметка, че първите християни всъщност са говорили основно за „Исус и за възкресението“. (И това звучало понякога толкова буквално, че когато Павел проповядва, не без известен успех, на онези жадни за ораторство гърци на Ареопага, някои стоически и епикурейски философи помислили, че им говори за две „чужди божества“ – Исус и Анастасис¹⁷, тоест Възкресението!). Първата църква не изглежда да е боравила с познатите ни днес „непорочно зачатие“ и „разказа за рождество“. За тях основното е било, че Бог станал човек, бил публично екзекутиран и след това победил смъртта. После им се явил жив „с много верни доказателства“ (Деяния 1:3) и дори ял и пил с тях (Деяния 10:41)! Естествено, те никога не биха могли да забравят тези мигове и, докато разнасяли евангелието до краищата на познатия тогава свят, възгласът: „Господ Исус възкръсна!“ бил основното им послание. Възкресението на Исус е било и си остава исторически факт. Предполагам, че съм запознат не по-зле от много други със съответните документи, коментари и опити да се обори цялата тази история и съм напълно убеден, *че това нещо наистина се е случило*. Безкрайно съм задължен на Лука за това, че ми разкри как именно възкресението на един човек, на Божия Избран Човек – Исус, е бил онзи неудържим импулс за първата църква, причината за нейната жизненост, смелост и надежда.

---

¹⁷ Деяния 17:18 (бел. прев.)

ВЪЗКРЕСЕНИЕТО В ЕВАНГЕЛИЯТА

Това ударение върху възкресението ме накара повторно да проуча евангелията. Честно казано, разказите за възкресението на човека Исус не изглеждат нагласени така, че да са неопровержими в съда или непробиваеми за каквато и да е критика. Ако бяха такива, това веднага щеше да събуди подозрението ми. Едва ли можем да смятаме за идеални свидетели едни уплашени и отчаяни хора, сблъскали се изведнъж с доказателства, които са в разрез с целия им дотогавашен опит. Няма ли да ви поразя дълбоко, ако един млад мъж, когото сте видели да умира в агония пред очите на всички в петък, ви поздрави с весела усмивка в неделя сутринта? Има ли значение дали „един мъж, облечен в бели дрехи“ или двама са говорили с озадачените жени пред отворената гробница? Нима не можем да си представим как една почти полудяла от мъка жена, почти ослепяла от плач, обърква мъжа, когото среща през онази ранна утрин, с градинаря? Сякаш не знаем какво е да сме смазани от мъка или разочарование (или и от двете) и буквално да ни е причерняло пред очите? Ето защо ни най-малко не ме смущава разказът за пътуването до Емаус (записан само от Лука и вероятно изровен от самия него при търпеливото му проучване). Струва ми се нормално Клеопа и неговият другар да са били дотолкова вгълбени в мислите си за рухналите им мечти и надежди, че да не познаят Исус. Очевидно през цялото време, докато са крачели редом с Него, отчаянието им е избледнявало и вярата им в Исус, като в Божий Помазаник, се е възвръщала. Но „психологическият момент“ настъпва, когато се отпускат на приятелска трапеза и един добре познат жест ги кара в миг да Го разпознаят. Изведнъж всичко „им се намества“, както бихме казали днес, а Лука го описва така: „и очите им се отвориха и Го познаха“.

Аз питам – кой би измислил подобна история? Не и тези хора! Никога! Тази история звучи истински, това със сигурност се е случило.

ИСУС СЕ ЯВЯВА СЛЕД СМЪРТТА СИ

Има известна безразборност в разказите за това как Исус се появява след смъртта си. Намирам това за изключително убедително. Мисля, че любимата ми случка е отново сред записаните от Лука. Когато двамата пътуващи към Емаус се втурват обратно към Ерусалим, за да разкажат на апостолите какво са преживели току-що, те ги посрещат, като им казват, че вече знаят: „Господ наистина е възкръснал и се е явил на Симон“. И докато още си говорят развълнувани, разказва Лука, ето че самият Исус се появява сред тях. И естествено, както бихме казали днес, това им „изкарва акъла“ до такава степен, че Го вземат за дух. Исус обаче ги успокоява и, както е обичайно за Него, им задава проникновени въпроси: „Защо се смущавате?“, „Защо се пораждат такива мисли в сърцата ви? Погледнете ръцете ми и нозете ми, Аз съм! Пипнете ме и вижте, духовете нямат плът и кости, а Аз имам“. В този момент лекарят Лука коментира реакцията им като тънък наблюдател и познавач на човешката природа. Някои неща са прекалено хубави, за да са истина и човешкият разсъдък не може да ги приеме отведнъж. Съвсем нормално ми се струва това, което казва Лука, че „те от радост още не вярваха и се чудеха“. Следва необикновената и в известен смисъл забавна проверка дали въпросното лице е действително Исус. Той ги пита: „Имате ли тук нещо за ядене?“. Можем само да си представим неистовото пресягане към рафта или шкафа, където са държали храната си, и това, че на-

мират за нормално да му предложат парче печена риба и медена пита. Трудно ми е да допусна, че Исус е успял да изяде пред тях тази по-скоро странна комбинация, без поне да се усмихне! Това обаче решило въпроса – кога за последно сте чували дух да яде? Това също е една от онези случки, които никой не би си измислил, но която всеки от присъстващите е щял да помни до смъртта си, а Лука – благословен да е – я е записал.

Йоан, който пише доста по-късно, се задоволява да отбележи, че „Исус извърши пред учениците още много други знамения, които не са записани в тая книга“. И на всички ни се иска Йоан да беше записал повече.

ИСУС ВЪВ ВЪЗКРЕСЕНО ТЯЛО

Исус е искал приятелите му да проумеят, че той наистина е победил смъртта, ала понякога въобще не му е било лесно да ги убеди в това (виж особено Йоан 20:27). Дори бегъл прочит на евангелията обаче разкрива, че не всички „появявания“ са били еднакви. В някои случаи Исус, вече като възкръсналия Помазаник, се появява сред смаяните си ученици, когато са се събрали зад заключени врати, а в други се появява на открито. Очевидно е, че е бил в един миг видим и в следващия отново невидим и същевременно всеки е можел да се убеди, че Исус присъства съвсем осезаемо, в сетивен смисъл. В най-ранния разказ за появяванията му след възкресението – този в I Коринтяни 15 глава – Павел не изглежда да прави някаква разлика между различните появявания. Своята лична среща с възкръсналия Господ той разглежда като еквивалентна на срещите на Исус с апостолите, с „петстотин братя, събрани наведнъж“ и други. И въпре-

ки това съм убеден, че ако някой го беше запитал направо, Павел първи щеше да признае, че тези появявания са били от различно естество. Най-важното за него е било, че Бог е възкресил „човека Исус“ и го е поставил над всяка власт – на небето и на земята.

ЗНАЧЕНИЕТО НА ПРАЗНИЯ ГРОБ

Не ме притеснява ни най-малко, че точно човекът, когото Бог убедително посочва като свой Помазаник и на когото дава „всяка власт – на небето и на земята“, се разхожда в своето „възкресено тяло“, както и където си поиска. Има, разбира се, и видения, и привидения, но колкото повече проучвам доказателствата, толкова повече се убеждавам, че Исус е възкръснал в най-телесен смисъл, в абсолютен смисъл, и е излязъл от гроба, където след него остават само погребалните савани... празни. Мисля, че аргументите на Франк Морисън в книгата му „Кой отмести камъка?“^{vi} не са изгубили силата си¹⁸. Изцяло заставам и зад казаното от Мери Исбъргър миналия Великден в *Church Times*:

„Може ли д-р Ламп да бъде така любезен и да обясни убедително защо Каяфа и съветът на свещениците просто не отиват до гроба, не счупват печатите на римляните и не излагат на показ за три дни тленните останки, внасяйки, разбира се, постъпленията от мероприятиято в хазната на Храма?!

---

¹⁸ *Who moved the stone?* е издадена за първи път през 1930 г. и е претърпяла оттогава десет издания. Авторът първоначално се заема да обори „мита за възкресението на Исус“, но в процеса на работата си се убеждава, че възкресението е истина. Много читатели на книгата стават християни. (бел. прев.)

Може ли да ни обясни защо онези калени и груби войници внезапно напускат поста си и хукват, без да се замислят, че това може да им коства военен съд и екзекуция? Или пък защо са били подкупени да разпространяват една очевидно невярна история, когато най-просто щеше да е да ги откарат обратно под стража, да им покажат, че бъркат и да ги обезглавят на място, като предупреждение за всеки, на който биха му хрумнали разни откачени фантазии?

Може ли също да обясни и толкова необичайното от психологическа гледна точка поведение на Каяфа и кликата свещеници? Честно казано, на мястото на Каяфа, ако ми покажат празен гроб, ще намеря отнякъде едно тяло – произволно тяло – и няма да им позволя повече да си разиграват коня. Това важи, разбира се, само в случай, че самият аз не съм изпаднал в такъв психологически шок, че да съм парализиран умствено! Това, че тези хора не се сещат за подобен вариант, е само по себе си психологически феномен, който заслужава не по-малко внимание от самото възкресение. Хора от такъв религиозно-политически калибър биха пропуснали да „замажат“ нещата, само ако самите те са вътрешно разколебани и объркани, ако са в състояние на шок и вцепенение, предизвикани от реален, макар и неосъзнат страх, или пък от факта, че твърде много хора, дори сред самите тях, виждат празния гроб и това прави всякакви трикове рисковани.

Остава историческият факт, че никой не излага на показ никакво тяло (стига да е имало такова, това

би бил най-лесният начин да се опровергае възкресението)...

Може би най-простият отговор е твърде прост...? Може би действително не е имало тяло, което да покажат и възнесението е просто логично „следствие“ от този невероятен (и за някои силно неприятен) факт, че Богочовекът Исус Христос е възкръснал“?

И МАЛКО ЛИЧЕН ОПИТ

Нека просто да кажа, че лично аз съм скептичен по природа и всяко суеверие ми е безкрайно чуждо. Никога не ме е притеснявало числото тринадесет или черна котка да ми мине път (стига да не я сгазя), или въобще някое от днешните суеверия, които занимават сърцата на хората, когато в тях няма вяра. Всъщност се забавлявам истински, когато поредното пророчество на поредния прочут ясновидец не се състои, както става в повечето случаи. Всеки може да пророкува неопределено, което естествено е безсмислено за всеки интелигентен читател, но въпреки това в пресата винаги има място за рубриката „Какво ни говорят звездите“. Вече забравеният *Picture Post* онагледил малко преди Втората световна война абсурдната глупост на комбинацията от астрология и така нареченото ясновидство. Всички звезди и почти всички ясновидци бяха единодушни, че война няма да има. Но война имаше! Споменавам това, защото не съм от хората, които лесно се подлъгват или поддават на измама. Работата като свещеник е несравним и бързодействащ цяр срещу подобни неща. От време на време обаче, в живота се случват странни неща, които ме убеждават, че

„има по земята и небето“, драги ми Джон Робинсън¹⁹ и сие, „неща, които нашата нещастна философия не е дори сънувала!“²⁰. На мен лично ми се е случвало да изпитам неща, които излизат извън границите на сетивното възприятие, дори да имам нещо като предчувствия. Но това, което искам да разкажа тук, е свързано с възкресението.

Много от нас, които вярват в това, което условно наричаме „единството на светиите“, трябва да са усещали, макар и за кратко, присъствието на обични нам, но токущо починали хора. Това определено ми се е случвало на няколко пъти. Покойният К. С. Луис обаче, когото не познавах много добре и съм срещал лично само веднъж, но с когото поддържах редовна кореспонденция, ми устрои необичайно преживяване. Няколко дни след смъртта си, той ми се яви седнал на един стол, на няколко метра от мен, докато гледах телевизия и ми каза някои неща, които бяха изключително уместни предвид трудностите, през които преминавах точно в този момент. Беше наистина във форма, широко усмихнат и направо, за да използвам точния израз, прачеше от здраве. Интересното за мен в случая беше, че изобщо не бях мислил за него. Не бях нито притеснен, нито изненадан, нито пък погледнах към тавана, по съвета на епископа на Улуич²¹, за да видя дупката, през която Луис би трябвало да се е приземил. Той просто си седеше срещу мен – в цял ръст и съвсем истински! Седмица по-късно бях в леглото и четях, преди да заспя, когато той се появи отново, целият сия-

---

¹⁹ Либерален англикански богослов и в богословски смисъл универсалист (бел. прев.)

²⁰ Реплика на Хамлет към Хорацио от „Хамлет“ на Уилям Шекспир, превод Валери Петров, изд. Отечество, 1985 г. (бел. прев.).

²¹ Виж бележка под линия 19. Авторът на няколко пъти спори закачливо и задочно с цялото либерално богословие, което преформулира до неузнаваемост текста на Новия Завет (бел. прев.)

ещ и ми каза същото, както и първия път – а това беше много важно за мен в онзи момент. Бях малко объркан от всичко това и го споделих с един достопочтен епископ, който тъкмо се беше пенсионирал и живееше тук, в Дорсет. Неговият отговор беше: „Но, Джон,... такива неща се случват непрекъснато!“.

Причината, поради която споменавам това лично и незабравимо преживяване, е, че макар Джак²² да беше истински в известен смисъл, на мен не ми хрумна да се пресегна и да го докосна. Възможно е *поне някои* от появяванията на възкръсналия Исус да са били от такова естество, наричани условно правдоподобни видения. Авторите на евангелията обаче, най-простосърдечно, както само те могат, ясно заявяват, че нещо далеч по-величествено и *достоверно* се е съдържало в тези „верни свидетелства“ за възкръсналия Христос.

РЕВОЛЮЦИОННИЯТ ХАРАКТЕР НА ВЪЗКРЕСЕНИЕТО

Вече споменах, че евангелията не са биографии, но все пак те описват човек с присъствие и качества, несравними с тези на която и да е друга личност в историята. Никой и нищо обаче не спасява същия този човек от унижение, гавра и мъчителна смърт. Никакъв небесен спасителен отряд не му се притичва на помощ. За първите християни това не просто е бил краят на всичките им надежди и мечти, но и жесток удар по чувството им за справедливост. Ако някога е имало случай Бог да трябва

---

²² Приятелите и близките на К. С. Луис са го наричали Джак (бел. прев.)

да се намеси в събитията, това е бил идеалният повод. В момент на вдъхновение веднъж Симон Петър казва: „Ти си Христос, Син на живия Бог!“. С право можем да предположим, че и останалите са били вече повече или по-малко убедени в същото. Въпреки това, Христос не се появява на група заклет и очакващи го поклонници, а на едни дълбоко обезверени мъже и жени, потънали в горчива скръб. Можем само да си представяме колко дълбоко е било разочарованието им. След настъпилата ужасна, окончателна и явна катастрофа те изглеждат забравили, че самият Той им беше предсказал и дори ги беше предупредил какво ще се случи.

Голямото чудо се случва на фона на разбити надежди и пълно отчаяние. И четиримата евангелисти разказват подробно за предателството, нагласения процес, последните унижения и престъпното му убийство. Не мисля, че с това са преследвали единствено драматизъм. Написали са го, за да покажат, че дори най-добрите могат да пострадат в този зъл свят. Написали са го, за да покажат на всички, които биха последвали Исус, че Той не е Бог, който се *представя* за човек, а Бог, който действително става човек.

В този смисъл възкресението е още по-чудна и величествена победа. Без да използва никакви свръхестествени прийоми, Исус надви последния враг на човека – смъртта. Той доказва несъмнено, че победата е окончателна. Животът след смъртта престана да бъде благочестива надежда или самозалъгване и се превърна във факт. Никакви конспирации, никакви трикове и никаква екзалтация не стоят зад тази новопридобита убеденост. Павел отсича съвсем ясно няколко години по-късно пред цар Агрипа: „...това нещо не се случи в някой ъгъл“ (Деяния 26:26).

ЖИВИЯТ ДУХ НА ИСТИНАТА

Смятам за наистина показателно как внимателното проучване на Новия Завет води до убеждението, че в него се казва истината. Никой обаче няма да седне да го чете, ако всички приемат идеята, че става дума просто за сборник с митове – а именно това ни внушават някои от нашите така наречени специалисти. По този начин на християнската църква (т.е. имам предвид на всички християнски църкви) се гледа като на хора, сляпо придържащи се към някакви убеждения, за които всички останали знаят, че са неверни, и които хора отказват да се изправят пред съвременните научни истини. Очевидно е, че има християни, които се държат мракобеснически, но съм срещал страшно много и от всички течения на християнството тук, в Англия, а и в Америка, които притежават същите християнски качества като хората, описани в Новия Завет. Те отказват да живеят светски и отказват на държавата или на хуманизма, или на каквото и да било друго нещо да заеме мястото, което се полага на Бога.

Естествено, ние не можем да върнем часовника назад и би било глупаво да твърдим, че животът, където и да било в съвременния свят, е същият като в новозаветните времена. Хората обаче са същите и основните проблеми на човешките взаимоотношения са същите. Духът, за когото Исус обеща, че ще навежда неговите последователи „на всяка истина“, се проявява винаги, когато му позволим. Понякога намесата му е наистина болезнена. Много често хората се прощават с досегашния си начин на мислене, стават по-отговорни и преразглеждат приоритетите си. Всеки човек, който разтвори характера си за живия Дух, рискува лично земетресение. За мен е

очевидно, че и самите църкви биват разтърсвани, както може би не са били разтърсвани от векове.

Но не бива да се боим. Духът на истината не си противоречи. Това разтърсване не означава, че вярата, разкрита в Новия Завет, се е оказала погрешна; по-скоро обратното – очите ни се отварят, за да видим, че за съвременния свят тази вяра е много по-важна, отколкото сме си мислели. Така че не печелим нищо, а губим, когато отхвърляме написаното под вдъхновението на същия този Дух Слово и го смятаме за приказка или мит. Той със сигурност ще ни напътства към истината, но никога няма да ни направи надменни и да ни позволи да объркаме техническия напредък с духовната мъдрост. Той със сигурност ще ни помогне да „предадем“ и на други истината за Бога, но моментално ще се обърне срещу нас в мига, в който поискаме да видоизменим мъдростта на Бога, за да сме в крак със съвременните разбирания за „интелигентност“. Павел е доста твърд и думите му са съвсем актуални и днес: „Божията глупост е по-мъдра от човешките“ (I Коринтяни 1:25).

***

Всичко дотук е моето лично свидетелство, че написаното от авторите на Новия Завет е по своята същност вярно. Искам обаче да цитирам и два абзаца от наскоро публикувана книга на д-р Уилям Нийл от университета в Нотингам – „Животът и учението на Исус“^{vii}.

Първият е този:

„Все по-ясно е, че едва ли ще получим отговори, които да удовлетворят най-дълбоките потребности на човешкия дух, от някой друг източник (освен от християнската вяра – бел. авт.). Днешната

наука и философия смутено вдигат рамене, когато става дума за абсолютния смисъл и посока на човека. Социалните, политическите и образователните панацеи са за повечето от нас неубедителни. Търсим истина за нас самите и за света, в който живеем, но ако не искаме цинизмът и разочарованието да са последна гара за това наше търсене, то какво друго да изберем, ако не вярата?“

А ето и вторият:

„Организираното християнство е все още твърде младо, какъвто е и духът на човека в стремежа му да улови истините, които могат да се проумият единствено чрез откровение. Има още много за познаване и повечето от нас само смътно осъзнават колко съдбовно за човешката мисъл и живот е било посещението на Бога в лицето на Христос“.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дали съм предубеден? Естествено, че съм. Всеки е предубеден, но поне, ако сме зрели и образовани, можем да сме наясно с пристрастията си и при нужда да ги коригираме. Мога само да кажа, че при превода на Новия Завет от гръцки на съвременен английски направих всичко възможно да превъзмогна всяко осъзнато пристрастие. След като сравних Новия Завет с писанията, които „бащите на църквата“ са изключили от него, мога само да се възхищавам на мъдростта им. Вероятно повечето хора не са имали възможност да прочетат апокрифните „евангелия“ и „послания“, но всеки специалист ги е чел. Откровено казано, те са пълни с приказност и измислици, митове и фантазии. Колкото и дръзко предиз-

викателство да се окажа за мен преводът на Новия Завет, докато работех и за миг дори не се почувствах пренесен в свят на духове и магии, каквито изобилстват в неканоничните книги. Новозаветните автори, с тяхната здравостъпила на земята вяра, ми вдъхнаха онова трудно изразимо усещане за истинност и неподправеност.

По-голямата част от духовниците въобще не са толкова наивни, колкото ги смятат хората и повечето от тях познават много добре човешката природа. С годините и с опита те се научават да различават кое е фалшиво и кое – не, кой е измамник, а кой действително е изпаднал в беда. Този усет, който е част от уменията на всеки специалист в дадена област, се дължи само отчасти на интуиция. Той до голяма степен е резултат от изстрадан житейски опит. Така ние, ръкоположените, се научаваме да разпознаваме престорените писма с искания за едно или друго, фалшивите препоръки и лицемерната фасада и на мъже, и на жени в жалките им опити за самооправдание. Това наше умение да преценяваме не ни напуска и когато се занимаваме със сътворени от човека документи. Придобиваме нюх за подправеното, за подражанието, което може да заблуди неопитните. Аз самият съм убеден, че в Новия Завет няма фалшиви тонове, а всичко е действително и оставя у нас усещането за истина.

ⁱ *The True Wilderness* (изд. Constable) (бел.авт.)

ⁱⁱ Цитат от *William Neil, The Life and Teaching of Jesus* (изд. Hodder and Stoughton) (бел.авт.)

ⁱⁱⁱ За интересующите се от темата препоръчвам моя *Preface to the Book of Revelation* (Предговор към Откровението на Йоан), изд. Bles или Fontana (бел.авт.)

^{iv} Цитат от *H. A. Williams, The True Wilderness*, стр. 18 (бел. авт.)

^v *Of Heaven and Hope om David Bolt* (изд. Hodder and Stoughton).

^{vi} Изд. Faber (меки корици) (бел. авт.).

^{vii} Изд. Hodder and Stoughton (бел. авт.).

От края на 40-те години на XX в. до смъртта си през 1982 г. Джон Бъртрам Филипс е един от най-известните преводачи на Библията в англоезичния свят. Неговият превод на писмата на апостол Павел среща одобрението на К.С. Луис, който го насърчава да преведе целия Нов Завет. В малката книжка, която държите, Филипс споделя мислите и вълнението си при досега си с Писанията като преводач. Тя не е в никакъв случай филологически труд, а по-скоро искрен разказ и апологетичен отговор на някои критики и на въпроси, които съвременният човек си задава стане ли дума за посланието на евангелията, възкресението на Христос и невероятната надежда, която ни обещават тези древни текстове.

От преводача

